

**СПОМЕН
НА СУБОТИЧКЕ ЈЕВРЕЈЕ**

**SPOMEN NA
SUBOTIČKE JEVREJE**

**A SZABADKAI ZSIDÓSÁG
EMLÉKÉRE**

**REMEMBRANCE FOR JEWISH
PEOPLE IN SUBOTICA**

Пролазећи кроз многа искушења током своје вишемиленијске историје, припадници јеврејског народа су — бар према нама доступним изворима — у овим крајевима присутни од краја XVIII века на овамо. Следећи своја најплеменитија стремљења, вођени својим најбољим индивидуалним и колективним особинама, они у том времену како у Европи тако и овим панонским пределима траже и проналазе властито место у овдашњој широкој заједници народа и култура упркос свим укорењеним предрасудама и не малим отпорима. Поступно савладајући почетну ригидност средине, Јевреји се као значајни и активни чиниоци укључују у све токове живота, те тако постају судионици у грађењу једног просперитетнијег друштва у свим областима: пољопривреди, занатству, индустрији, банкарству, администрацији, здравству, просвети, науци, култури, уметности, спорту, једноставније — цивилизације уопште.

И управо у једном најзглед мирном историјском раздобљу, када се чинило да се јеврејска заједница складно интегрисала у друштвено ткиво европских народа, на „старом континенту“, а тако и у нас, из историјског и људског мрака се уобличава суманута, злочиначка наци-фашистичка теорија о чистоти расе, која јеврејски народ излаже до тада невиђеним и свирепим прогонима, страдањима, доводећи га на сам праг тоталног физичког и духовног уништења.

Ова изложба је део наше заједничке болне прошлости чијих се жртва са њиховом сада сећамо...

Она је мemento, знак да се упркос свему познатом подсетимо на све оно што се догодило пре педесетак година како се зло не би поновило, да би нове, надолazeће генерације освежиле и обогатиле своје памћење, да би стекле увид у злочин који није осујетио само развој јеврејске заједнице у Суботици него и развој града те читавог овог краја.

У оним савременим временима испуњеним масовним погубљивањем Јевреја у концентрационим логорима било је и алемених подвига. Актери тих подвига били су и наши суботичани, високо морални људи који су примерним делима исказивали своју срећност да и по цену великих жртва, често и власитијих живота спасавају људе, Јевреје, јеврејску децу, имовину. Тим људима одајемо дубоко признање и захвалност. Њихова дела се не смеју заборавити!

Сатледавање историјских збивања на овим просторима поводом обележавања 50-годишнице прогона суботичких Јевреја (holokausta), те организацију и реализацију ове изложбе обавили су стручњаци Градског музеја уз свесрдну помоћ стручњака Историјског архива, Градске библиотеке и Међуопштинског завода за заштиту споменика културе у Суботици. На томе им се наш Музеј најштоплије захваљује.

Посебну захвалност изражавамо Јеврејском историјском музеју из Београда за пружену помоћ и савете, зајим Јеврејској општини у Суботици и свим pojedincima — даваоцима података и предмета презентованих на овом изложбеном простору.

Мр Милка Микишка
директор

Пролазећи кроз многа искушења током своје вишемиленијске историје, припадници јеврејског народа су — бар према нама доступним изворима — у овим крајевима присутни од краја XVIII века на овамо. Следећи своја најплеменитија стремљења, вођени својим најбољим индивидуалним и колективним особинама, они у том времену како у Европи тако и овим панонским пределима траже и проналазе властито место у овдашњој широкој заједници народа и култура упркос свим укорењеним предрасудама и не малим отпорима. Поступно савладајући почетну ригидност средине, Јевреји се као значајни и активни чиниоци укључују у све токове живота, те тако постају судионици у грађењу једног просперитетнијег друштва у свим областима: пољопривреди, занатству, индустрији, банкарству, администрацији, здравству, просвети, науци, култури, уметности, спорту, једноставније — цивилизације уопште.

И управо у једном најзглед мирном историјском раздобљу, када се чинило да се јеврејска заједница складно интегрисала у друштвено ткиво европских народа, на „старом континенту“, а тако и у нас, из историјског и људског мрака се уобличава суманута, злочиначка наци-фашистичка теорија о чистоти расе, која јеврејски народ излаже до тада невиђеним и свирепим прогонима, страдањима, доводећи га на сам праг тоталног физичког и духовног уништења.

Ова изложба је део наше заједничке болне прошлости чијих се жртва са њиховом сада сећамо...

Она је мemento, знак да се упркос свему познатом подсетимо на све оно што се догодило пре педесетак година како се зло не би поновило, да би нове, надолazeће генерације освежиле и обогатиле своје памћење, да би стекле увид у злочин који није осујетио само развој јеврејске заједнице у Суботици него и развој града те читавог овог краја.

У оним савременим временима испуњеним масовним погубљивањем Јевреја у концентрационим логорима било је и племенитих подвига. Актери тих подвига били су и наши суботичани, високо морални људи који су примерним делима исказивали своју спремноост да и по цену великих жртва, често и власитијих живота спасавају људе, Јевреје, јеврејску децу, имовину. Тим људима одајемо дубоко признање и захвалност. Њихова дела се не смеју заборавити!

Сатледавање историјских збивања на овим просторима поводом обележавања 50-годишнице прогона суботичких Јевреја (holokausta), те организацију и реализацију ове изложбе обавили су стручњаци Градског музеја уз свесрдну помоћ стручњака Историјског архива, Градске библиотеке и Међуопштинског завода за заштиту споменика културе у Суботици. На томе им се наш Музеј најштоплије захваљује.

Посебну захвалност изражавамо Јеврејском историјском музеју из Београда за пружену помоћ и савете, зајим Јеврејској општини у Суботици и свим pojedincima — даваоцима података и предмета презентованих на овом изложбеном простору.

Мр Милка Микишка
директор

A zsidó nép tagjai, megpróbáltatásokkal teli, több évezredes történelmük során, rendelkezésünkre álló adatok szerint, a XVIII. század végén jelennek meg ezen a tájon. Legnemesebb szándékukat követve, legértékesebb egyéni és közösségi tulajdonságoktól vezéreltetve, Európában, így a pannóniai tájakon is keresik, majd az előítéletek és gyökeres ellentétek ellenére, meg is lelik helyüket az itteni népek és kultúrák sokrétűségében. Fokozatosan túljutva a kezdeti kirekesztettségben, a zsidók jelentős és aktív részeseivé váltak az akkori folyamatoknak, hozzájárulva a fejlettebb társadalom kiépítésének k.f. tevékenységi köreihez, mint a mezőgazdaság, kisipar, gyárilpar, bank, adminisztráció, egészségügy, tanügy, tudomány, művelődés, művészet, sport, egyszóval az általános értelemben vett civilizáció.

A történelem egy látszólag nyugodt időszakában, amikor úgy tűnt, a zsidóság az „ókontinensen”, így nálunk is, beilleszkedve az európai népek társadalmi szövetébe, annak sejtjévé vált, a történelem és az emberiség sötét zugaiból felsejlik a háborodott, bűnös náci-fasiszta fajelmélet, ami a zsidó népet eladig példátlanul kegyetlen üldöztetésnek, szenvedésnek veti alá, a testi és szellemi megsemmisülés küszöbére juttatva.

Ez a kiállítás egy kegyeletteljes megemlékezés, mindannyiunk fájdalmas múltjáról és az áldozatokról.

Memento, jelzés, annak ellenére, hogy már ismerjük, mégis emlékeztessünk az ötven évvel ezelőtt történetekre, nehogy megismétlődjének, valamint, hogy az ifjabb és eljövendő korosztályok emlékezetüket felfrissíthessék, gazdagítsák ismereteiket, és betekintést nyerhessenek a bűntettbe, mely nemcsak a zsidó közösség fejlődését, de az egész város és a környék fejlődését is hátráltatta.

Még azokban a vészterhes időkben is, amikor a zsidók tömeges megsemmisítése folyt, a gyűjtőtáborokban, voltak nemes cselekedetek. Ilyen hőstetteket városunk polgárai is véghez vittek, fejlett erkölcsű emberek, akik példás tetteikkel tanúsították, hogy akár életük árán is képesek embereket, zsidókat, zsidó gyerekeket és javakat menteni. Hálával és elismeréssel tartozunk nekik. Tetteikről nem feledkezhetünk meg!

E területek történelmi eseményeinek feldolgozásán, a szabadkai zsidók üldöztetésének, a Holocaustnak 50. évfordulója alkalmából rendezett kiállítás szervezésén és létrehozásán a Városi Múzeum szakemberei tevékenykedtek, a Történelmi Levéltár, a Városi Könyvtár és a Községi Műemlékvédő Intézet szakembereinek önzetlen közreműködésével. Fogadják múzeumunk hálás köszönetét.

Külön megköszönjük a Belgrádi Zsidó Történelmi Múzeum segítségét és tanácsait, köszönjük a Szabadkai Zsidó Hitközségnek, valamint mindazon egyénnek aki adatokat és tárgyakat szolgáltatott ehhez a kiállításához.

Mr Mikuška Milka, igazgató

Going through many temptation, during their ancient history Jewish people according to our sources in this area were present from the end 18 centuries till now. Warmhearted, with the best individual and common characteristics, at that time such as in Europe, so in this Panonic surroundings, they search, and seek, their own place in hereby widespread of community of this nation and culture in spite of all prejudices, but having also great, pressure.

Step, by step they succeeded in this surrounding, Jews as very important and active factors include themselves in the everyday and normal life, and so they became participants, in building one prosperity in every part of society and their fields: agriculture, industry, banking, health, education, science, culture, art, sport, simply general civilisation.

It seems to be as a first view as very calm historic period when the Jewish Community integrated into the heart of society of European nations, on „old continent”, so by us from the historic and human darkness started to create a criminal nazy-fascistic theory about the clean race, so the Jewish people were then exposed to terrible cruel persecution, and suffering so leading them in front of total physical and soul destroy.

This exhibition is a part of our common and painful past, whose victims, we are remembering now with a great respect . . .

This is a memento, the sign that in spite of all well known facts to remember, on what happened before fifty years, that such never repeat again, so that the new, coming generation refresh and rich their remembrances, so that could realize what was the evil that did not break up the development of the Jewish Community in Subotica and even not only the town development, but the whole territory.

In those terrible time filled with mass death of Jews, in concentration camps, there were very high warmhearted accomplishments. Those who made it, were our citizens, with high moral, with excellent deals who were ready to show that even for the price of such high evils, very often they put their own life into the risk to save people, Jews, jewish children, also their properties. To these people we give our deep recognition and thankness. Their deals we must not forget for ever!

Realizing the historical events, in these territories when remembering the fiftieth anniversary of the persecutions of Jewish people in Subotica as known in the world-Holocaust — and organization of this exhibition made by the experts of Town Museum with the help of the experts of Historic Archives, Town Library and Town Community Institute for the Monument Protection and Culture in Subotica. Our Museum is thankful for this help.

Special thank we would like to express to the: JEWISH HISTORICAL MUSEUM from Belgrade who gave us help and advice, also to the Jewish Community in Subotica and to all their members — to the people who gave us facts and details and examples which are presented in this exhibition hall.

Mr Milka Mikuška manager

СПОМЕН НА СУБОТИЧКЕ ЈЕВРЕЈЕ

Обележавање педесет година од холокауста суботичких Јевреја, прилика је да се музеолошким видом изражавања — изложбом први пут у Суботици спомене допринос који је јеврејска заједница у нашем граду дала за његов развој и просперитет.

Изложба обухвата временски период од 1764, када се појављују имена првих Јевреја у записницима суботичког Магистрата до страховитих догађаја 1944. године, када је велики део Јевреја из Суботице депортован а потом страдао у фашистичким логорима смрти.

Цело једно столеће од појављивања на овим просторима Јевреји су живели као неравноправни чланови друштва, због предрасуда преточених у законе Хабсбуршке монархије. Чак и у Аустро-Угарској, када су пред законом постали равноправни чланови друштва, те и у првој југословенској држави, памте се појединачни антисемитски испади према јеврејској заједници.

Иако број Јевреја никада није прелазео цифру од 4–5% укупне суботичке популације, њихов допринос да Суботица у угарском делу Двојне Монархије и прве Југославије, у свим областима буде град на трећем месту, неколико пута је већи.

То је и био основни проблем при реализацији ове изложбе. У задатом, доста скућеном простору изложбене сале Градског музеја (око 100 м²) и са ограниченим бројем панова и витрина, било је потребно приказати много тога. Дилему квантитет или квалитет разрешили смо опредељујући се за ово друго. Изабрали смо широки спектар друштвених ангажовања и у свакој области представили, по нашем мишљењу, најистакнутије појединце, институције, друштва, најинтересантије предмете. За све оно што спада под ову одредницу, а не налази се на изложби, једини разлог је у томе што нам је било какав материјал о њима остао недоступан.

Концепцијски изложба се састоји из два дела: већи говори о животу суботичке јеврејске заједнице и доприносу њених појединачних чланова развоју ове средине, а мањи сведочи о страдањима Јевреја нашег града у Другом светском рату.

Из разлога што нам је за други део изложбе било доступно изузетно мало материјала, досегнули смо за специфичним видом изражавања у музеологији: пројекцији слајдова. Снимцима који нису везани за Суботицу или су из каснијих времена, настојали смо да се посетиоцима изложбе приближе стварични догађаји кроз које су прошли суботички Јевреји на самом крају Другог светског рата, бар на овим просторима.

Појмимо, ипак, редом. Изложбу отварају документи о обесправљености првих Јевреја у Суботици и тешкоћама са којима су се сретали у првим

деценијама свог бивствовања у тада изразито католичкој средини. Јеврејске матичне књиге рођених, венчаних и умрлих, као ризница података за заједницу, говоре нам да се унутар заједнице одвијао динамичан живот.

После добијања пуних грађанских права 1867. године, почиње просперитет суботичких Јевреја. Оснива се јеврејска основна школа, а посредством школских сведочанстава и диплома видимо да је далеко више Јевреја похађало средње школе и факултете, него што је њихова процентуална заступљеност у укупном броју становништва.

Нови услови и окружење условили су развој многих друштава. Простор нас је ограничио да на изложби буду представљена само Хевра Кадиша, Јеврејско друштво за самопомоћ и потпору, Јеврејска женска задруга и пучка кухиња Хашомер Хацаир, те оснивачи јеврејских задужбина.

Унутар јеврејске заједнице често се одвијао буран живот, изазван различитим интересима, који се најбоље манифестовао кроз изборе за председнике Јеврејске општине. На изложби смо споменули петорицу: Адолфа Гајгера, Мора Кунца, Мора Ђерђа (Гајгера), др Адолфа Клајна и др Золтана Лоранта.

Већ 1868. године суботички Јевреји су основали своју болницу, да би 1923. године подигли савремено здање које је носило име надарбине др Бернарда Сингера. Поред тога, многи лекари и апотекари су радећи у градској служби лечили све суграђане. Тај њихов допринос смо представили кроз личности Адолфа Вилхајма, Антала Барте, Јакаба Милера, Шаламона Винера и Мирка Блума.

На плану привређивања суботички Јевреји су се окренули трговини, занатству, а касније и индустрији. Због вишедеценијске забране куповине некретнина, значи и земље, они су највећим делом средства за живот стицали на овај начин. То је условило да је највећи део трговине и индустрије између два светска рата био у рукама Јевреја, као и знатан део банкарског капитала. Мали део тих фирми представили смо колаж — фотографијама њихових меморандума, штедним књижицама и деоницама банака.

У духовној сфери друштвеног стваралаштва Јевреји Суботице имали су истакнуто место, а у неким областима, као што је новинарство и доминатно. Поред сликара, књижевника, музиколога, овом изложбом се подсећамо да су у нашем граду живели др Изидор Милко, чија је лична библиотека од око 12.000 књига чинила основу Градске библиотеке у Суботици и др Матија Брук, хемичар, чији је проналазак, средство за заштиту биља „Косан“ и данас у употреби широм света.

Посебан сегмент изложбе посвећен је спорту, тј. клубовима Санд и Хакоах и њиховим бројним секцијама, као и појединцима који су у индивидуалним спортовима постигали запажене резултате.

Последњи сегмент првог дела изложбе говори о верском животу. Представљен је фотографијама две суботичке синагоге и предметима везаним за поједине обичаје.

Пошто смо о другом делу изложбе, догађајима везаним за Други светски рат, рекли више у почетном делу овог текста, нека нам на овом месту, уместо закључка, буде дозвољено да кажемо још нешто. Надамо се да ће сваки посетилац ове изложбе постати свестан да су губитком највећег дела недужних чланова јеврејске заједнице због зверстава фашиста, на губитку остали сви Суботичани. Поготово зато што се њихов одлазак из нашег града наставио и по окончању рата. А и данас!

Мирко Грлица, кустос—историчар

SPOMEN NA SUBOTIČKE JEVREJE

Obeležavanje pedeset godina od holokausta subotičkih Jevreja, prilika je da se muzeološkim vidom izražavanja — izložbom prvi put u Subotici spomene doprinos koji je jevrejska zajednica u našem gradu dala za njegov razvoj i prosperitet.

Izložba obuhvata vremenski period od 1764, kada se pojavljuju imena prvih Jevreja u zapisnicima subotičkog Magistrata do strahovitih događaja 1944. godine, kada je veliki deo Jevreja iz Subotice deportovan a potom stradao u fašističkim logorima smrti.

Celo jedno stoleće od pojavljivanja na ovim prostorima Jevreji su živeli kao neravnopravni članovi društva, zbog predrasuda pretočenih u zakone Habsburške monarhije. Čak i u Austro-Ugarskoj, kada su pred zakonom postali ravnopravni članovi društva, te i u prvoj jugoslovenskoj državi, pamte se pojedinačni antisemitski ispadi prema jevrejskoj zajednici.

Iako broj Jevreja nikada nije prelazio cifru od 4—5% ukupne subotičke populacije, njihov doprinos da Subotica u ugarskom delu Dvojne Monarhije i prve Jugoslavije, u svim oblastima bude grad na trećem mestu, nekoliko puta je veći.

To je i bio osnovni problem pri realizaciji ove izložbe. U zadatom, dosta skućenom prostoru izložbene sale Gradskog muzeja (oko 100 m²) i sa ograničenim brojem panoa i vitrina, bilo je potrebno prikazati mnogo toga. Dilemu kvantitet ili kvalitet razrešili smo opredeljujući se za ovo drugo. Izabrali smo široki spektar društvenih angažovanja i u svakoj oblasti predstavili, po našem mišljenju, najistaknutije pojedince, institucije, društva, najinteresantnije predmete. Za sve ono što spada pod ovu odrednicu, a ne nalazi se na izložbi, jedini razlog je u tome što nam je bilo kakav materijal o njima ostao nedostupan.

Koncepcijski izložba se sastoji iz dva dela: veći govori o životu subotičke jevrejske zajednice i doprinosu njenih pojedinačnih članova razvoju ove sredine, a manji svedoči o stradanjima Jevreja našeg grada u Drugom svetskom ratu.

Iz razloga što nam je za drugi deo izložbe bilo dostupno izuzetno malo materijala, posegnuli smo za specifičnim vidom izražavanja u muzeologiji: projekciji slajdova. Snimcima koji nisu vezani za Suboticu ili su iz kasnijih vremena, nastojali smo da se posetiocima izložbe približe stravični događaji kroz koje su prošli subotički Jevreji na samom kraju Drugog svetskog rata, bar na ovim prostorima.

Podimo, ipak, redom. Izložbu otvaraju dokumenti o obespravljenoosti prvih Jevreja u Subotici i teškoćama sa kojima su se sretali u prvim decenijama svog bivanja u tada izrazito katoličkoj sredini. Jevrejske matične knjige rođenih, venčanih i umrlih, kao riznica podataka za zajednicu, govore nam da se unutar zajednice odvijao dinamičan život.

Posle dobijanja punih građanskih prava 1867. godine, počinje prosperitet subotičkih Jevreja. Osniva se jevrejska osnovna škola, a posredstvom školskih svedočanstava i diploma vidimo da je daleko više Jevreja pohađalo srednje škole i fakultete, nego što je njihova procentualna zastupljenost u ukupnom broju stanovništva.

Novi uslovi i okruženje uslovili su razvoj mnogih društava. Prostor nas je ograničio da na izložbi budu predstavljena samo Hevra Kadiša, Jevrejsko

društvo za samopomoć i potporu, Jevrejska ženska zadruga i pučka kuhinja Hašomer Hacaïr, te osnivači jevrejskih zadužbina.

Unutar jevrejske zajednice često se odvijao buran život, izazvan različitim interesima, koji se najbolje manifestovao kroz izbore za predsednike Jevrejske opštine. Na izložbi smo spomenuli petoricu: Adolfa Gajgera, Mora Kuneca, Mora Derda (Gajgera), dr Adolfa Klajna i dr Zoltana Loranta.

Već 1868. godine subotički Jevreji su osnovali svoju bolnicu, da bi 1923. godine podigli savremeno zdanje koje je nosilo ime nadarbine dr Bernarda Singera. Pored toga, mnogi lekari i apotekari su radeći u gradskoj službi lečili sve sugrađane. Taj njihov doprinos smo predstavili kroz ličnosti Adolfa Vilhajma, Antala Barte, Jakaba Milera, Šalamona Vinera i Mirka Bluma.

Na planu privređivanja subotički Jevreji su se okrenuli trgovini, zanatstvu, a kasnije i industriji. Zbog višedecenijske zabrane kupovine nekretnosti, znači i zemlje, oni su najvećim delom sredstva za život sticali na ovaj način. To je uslovalo da je najveći deo trgovine i industrije između dva svetska rata bio u rukama Jevreja, kao i znatan deo bankarskog kapitala. Mali deo tih firmi predstavili smo kolaž-fotografijama njihovih memoranduma, štednim knjižicama i deonicama banaka.

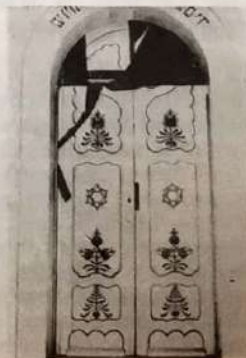
U duhovnoj sferi društvenog stvaralaštva Jevreji Subotice imali su istaknuto mesto, a u nekim oblastima, kao što je novinarstvo i dominatno. Pored slikara, knjižvenika, muzikologa, ovom izložbom se podsećamo da su u našem gradu živeli dr Izidor Milko, čija je lična biblioteka od oko 12.000 knjiga činila osnovu Gradske biblioteke u Subotici i dr Matija Bruk, hemičar, čiji je pronalazak, sredstvo za zaštitu bilja „Cosan“, i danas u upotrebi širom sveta.

Poseban segment izložbe posvećen je sportu, tj. klubovima Sand i Hakoah i njihovim brojnim sekcijama, kao i pojedincima koji su u individualnim sportovima postizali zapažene rezultate.

Poslednji segment prvog dela izložbe govori o verskom životu. Predstavljen je fotografijama dve subotičke sinagoge i predmetima vezanim za pojedine običaje.

Pošto smo o drugom delu izložbe, događajima vezanim za Drugi svetski rat, rekli više u početnom delu ovog teksta, neka nam na ovom mestu, umesto zaključka, bude dozvoljeno da kažemo još nešto. Nadamo se da će svaki posetilac ove izložbe postati svestan da su gubitkom najvećeg dela nedužnih članova jevrejske zajednice zbog zverstava fašista, na gubitku ostali svi Subotičani. Pogotovo zato što se njihov odlazak iz našeg grada nastavio i po okončanju rata. A i danas!

Mirko Grlica, kustos—istoričar

A SZABADKAI ZSIDÓSÁG EMLÉKÉRE

A szabadkai zsidó Holocaust ötvenedik évfordulója alkalom, hogy Szabadkán először említettessék meg múzeumi módon, kiállítással a zsidó közösség hozzájárulása városunk fejlődéséhez és gazdasági fellendüléséhez.

A kiállítás 1764-től, vagyis zsidó nevek a szabadkai Magisztrátus irataiban való első megjelenésétől, az 1944-es tragikus eseményekkel záródó időszakot öleli fel, amikor is a szabadkai zsidók nagy részét fasiszta haláltáborokba deportálták.

Egy teljes évszázadon át e tájakon a zsidó nép fiai nem élhettek egyenrangú polgárként, a Habsburg monarchia törvényeibe foglalt előítéletek miatt. Még az Osztrák-Magyar Monarchiában sem, pedig a törvény előtt egyenrangú polgárokká váltak, sőt az első Jugoszláv államban is feljegyeztek antiszemita kilengéseket.

Annak ellenére, hogy a zsidók lélekszáma nemigen haladta meg a szabadkai összlakosság 4–5%-át, hozzájárulásuk, hogy Szabadka a kettős monarchiában és az első Jugoszláviában több szempontból is a harmadik város legyen, sokkal nagyobb százalékra tehető.

Alapvető probléma volt ez a kiállítás létrehozásánál. A Városi Múzeum eléggé szűkös kiállítási területén, meghatározott számú pannon és vitrinben, sok mindent be kellett mutatnunk. A mennyiség és minőség kérdésében ez utóbbi mellett döntöttünk. A társadalom tevékenységi köreinek igen széles skáláját vizsgálva, egyes irányultságok legkiemelkedőbb képviselőit, intézményeit, társulatait és figyelemreméltó tárgyait mutatjuk be. Ami közszemlére úgyszintén számot tarthatna, de mégis a kiállított tárgyak között, annak oka, hogy számunkra hozzáférhetetlen volt az anyag.

A kiállítás alapfelgondolási formájában két részre tagolódik: a nagyobbik rész a szabadkai zsidó közösség életével és tagjainak e környezet fejlődéséhez való hozzájárulásával foglalkozik, míg a fennmaradt rész városunk zsidó lakosainak második világháborús szenvedéseire igyekszik rávilágítani.

Lévén, hogy ez utóbbihoz kevés anyag állt rendelkezésre, a múzeumi kifejezőmód egy sajátos formájához voltunk kénytelenek folyamodni, a diafilmetítéshez. Azokkal a felvételekkel melyek nem szabadkai vonatkozásúak, vagy későbbi keletűek, betekintést szerettünk volna nyújtani a borzalmakba, amilyenekben a második világháború végén Szabadka és környéke zsidóságának is része volt.

Menjünk sorjában. A kiállítást az első zsidó telepések jogfosztottságáról szóló dokumentumok nyitják, bemutattva azokat a nehézségeket melyekkel szembe kellett nézniük az első évtizedekben e kifejezetten katolikus környezetben. Az Izraelita születési, házasságkötési és elhalálozási anyakönyvek, a közösség adatainak tárházaként tanúsítják, hogy e közösségben igen mozgalmas élet folyt.

1867, a teljesjogú állampolgárság elnyerése után, kezdetét veszi a szabadkai zsidóság létének jobbrafordu-

lása. Megalakul a zsidó elemi iskola, és az iskolai bizonyítványokból, oklevelekből kitűnik, hogy lakossági számarányuknál jóval nagyobb a középfokú és egyetemi végzettségek száma.

Az új feltételek és körülmények több egyesület kialakulását is lehetővé tették. Helyszűke miatt a kiállításon a Chevra Kadischa, a Zsidó Önszegélyző és Gyámolító Egyesület, a Zsidó Nőegylet és Népkonyha, a Hashomer Hachaira és a zsidó alapítványtevők kerültek bemutatásra.

A zsidó közösségekben az érdekek sokrétűsége miatt gyakorta mozgalmas élet folyt, leginkább az Izraelita hitközségi elnökválasztások alkalmával. Ezzel kapcsolatosan öt névvel foglalkozunk: Geiger Adolf, Kunecz Mór, György (Geiger) Mór, dr Klein Adolf és dr Lóránt Zoltán.

Már 1868-ban megalakult a szabadkai Zsidókórház, majd 1923-ban felépült a dr Singer Bernát főrabbi nevét viselő korszerű épület is. Emellett számos orvos és gyógyszerész állt a község szolgálatában, gyógyítva többi polgártársát is. E tevékenységeket Vilheim Adolf, Barta Antal, Müller Jakab, Wiener Salamon és Blum Imre személyén keresztül igyekeztünk bemutatni.

Gazdasági téren Szabadka zsidó lakossága a kereskedelem, kisipar, majd a gyáripár felé fordult, a többévtizedes ingatlanvásárlási, így termőföldvásárlási tilalmak miatt választva a megélhetés megteremtésének e módjait. Ez azt eredményezte, hogy a két világháború közti időszakban a kereskedelem és az ipar, valamint a banktőke jelentős része zsidó tulajdonban volt. Ez cégjegy fotókolázs, betétkönyvek és bankrésztvények által került bemutatásra.

A társadalmi tevékenységek szellemi szférájában a szabadkai zsidók kiemelkedő helyen álltak, sőt egyes területeken, mint pl. az újságírás, meghatározó szerepet is tölthettek be. A festők, irodalmárok, zenetudósok bemutatása mellett a kiállítás ezen részével arra is emlékeztetünk, hogy városunk lakosa volt dr Milkó Izidor, akinek a 12.000 kötetes magánkönyvtára alapozta meg a Szabadkai Városi Könyvtár létrejöttét, valamint dr Bruck Mátyás, vegyész, kinek találmánya, a Cosan nevű növényvédőszer világszeret használatban van napjainkig.

Külön szakaszt szenteltünk a sportnak, vagyis a „Sand” és a „Hakoah” kluboknak és azok szakcsoportjainak, valamint az egyéni sportágak kiemelkedő képviselőinek.

A kiállítás első részét lezáró szakasz a vallással foglalkozik. Látható a két szabadkai zsinagóga képe k.f. használati és kegytárgyak kíséretében.

Tekintve, hogy a kiállítás második világháborús eseményekkel foglalkozó részéről bővebben szoltunk bevezetőnkben, engedjék meg, hogy záradék helyett még néhány gondolatnak adjunk hangot. Reményünk, hogy a kiállítás minden látogatója számára világossá tettük, hogy a fasiszta kegyetlenség ártatlan áldozatául esett zsidó közösség többsége, Szabadka lakosságának nagy veszteség, különösképp ha azt sem tévesszük szem elől, hogy az elvándorlás nemcsak, hogy nem maradt abba a háború befejeztével, de napjainkban is tart.

REMEMBRANCE FOR JEWISH PEOPLE IN SUBOTICA

Marking the fifty years of Holocaust the Jews of Subotica, gives the opportunity to be expressed by exhibit it the first time in Subotica, at the same time to have been mentioned the contribution, that have the Jewish Community in the development and prosperity made for our town.

The exhibit includes the period from 1764 year, when the first Jewish name appeared in the city administration of Subotica, till the terrible events 1944 year, when the most Jews from Subotica, were deported and have suffered and killed in the Fascists deaths camps.

The Jewish people have lived a whole century in these surrounding as inferior members of the society, that was because of prejudices of Habsbourgh Monarchy laws. Even in the Austria—Hungary, when they became before the law equal members of the society. In the first Yugoslav Country were marked individual anti-Semite assaults toward the Jewish Community.

However the number of Jews has never increased the number 4—5% of total population of Subotica, their contribution, is several time bigger that Subotica in Hungary Part of Double Monarchy and first Yugoslavia, according the different aspects would take the third place.

That was the basic problem at the realization of this exhibit. In the very narrow space in the exhibit hall of the Town Museum (cca 100m²) and with the limited number of boards and glass showcases, it was necessary to present lot of things. The dilemma and quantity or quality has been solved, being determined for that second one. We have chosen broad spectrum of social engagement and presented it in every region, according our opinions, the most outstanding single persons, institutions, societies and most interesting things. Everything, which belonged on that field, and couldn't be found on the exhibit, the main reason is, the material hasn't been attainable.

In concept the exhibit consists of two parts: The bigger one which is speaking about the life of Jewish Community in Subotica, and the contribution of their members in the development of that environment, and the smaller one, which is speaking of the suffering and killing of Jews in our town in the Second World War.

From the reason, that for the second part of the exhibit, was especially attainable little materials, we decided for the specific form of expression in the museum: projection of slides. Photographs which aren't connected with Subotica, or from latest period of time, it was being tried to present the visitors of exhibit and also to bring closer the dreadful events, by which were tortured the Jews from Subotica, at the very end of Second World War.

Let's begin with the regular order. The exhibit is being opened by the documents, speaking about the first

Jews, who were deprived of his rights, in Subotica, and their difficulties, having in the first decade of their life, in especially catholic surrounding. The Jewish birth certificates, marriage registries, as a base of possible datas, are speaking about the dynamic life in their communities.

After obtaining the full civil rights 1867 year, is going to begin the prosperity of the Jews in Subotica. It was established the Jewish Elementary School, with school certificates and diplomas was seen, that more Jewish pupils and students attended the middle school and faculties, than in proportional was their representing in number of populations.

New conditions of life, enabled the development of many societies. The space was limited on the exhibit to show only Hevra Kadisha Jewish Society for Help and Support, Jewish Women Cooperative, and Public Soup Kitchen, Hasomer Hazair, the founders of Jewish memorials.

It is to be mentioned that in the community was being held a very intensive life, there were the outstanding presidents of Jewish community: Adolf Geiger, Mor Kunez, Mor György (Geiger), dr Adolf Klein and dr Zoltan Lorant.

In the year 1868 Jews from Subotica have founded their hospital and later in 1923 year have been built the modern building, having called the name Dr Bernard Singer, Cardinal Rabbi. Besides lot of doctors, and pharmacist have been working as city employee treating all fellow townsmen. Their contribution was presented by the persons as well Adolf Wilhelm, Antal Barta, Jakab Müller, Salamon Wiener and Mirko Blum.

On the field of economy, the Jews of Subotica were famous in trade, handicrafts, and later in industry. It was forbidden through many decades buying the real estate, that means lands, they acquired their life resources on that way. Therefore, the biggest part of trade, and industry, between two world war was in the hands of Jews. It is worth to be mentioned, the important part of banks capital as well belonged to them. Little part of those firms are presented only as a collage, with photographs, their memorandums, bankbooks, and bank actions.

In the intellectual sphere of social creativity the Jews from Subotica had an outstanding place, as well in journalism which was dominant. Besides the painters, writers, musicologists, with this exhibit we have to remember that in our town lived: dr Izidor Milko, whose private library about 12.000-books, was the base of City Library in Subotica, and dr Mathias Bruck, Engineer of Chemistry, whose invention, the material for protection the plants, „Cosan“, is used all over the world.

The special segment of the exhibit is devoted to sports, that means clubs, as „Sand“, „Hakoah“ and their sections, as well to some single persons, who achieved in individual sports remarkable results.

The last segment of this first part of exhibit is speaking about the religious life. With photographs are presented two Synagogues of Subotica, and objects belonging to certain customs.

In the second part of the exhibit, the events are connected with the Second World War, it was mentioned in the introduction part of this text, instead of it, on this place of termination, is allowed to be said something more. We hope, that every visitor of this exhibit, will be aware by the lost of the biggest part of members in Jewish Community because of the atrocities from Fascists, and the inhabitants of Subotica had an indescribable lost.

СПИСАК ИЗЛОЖЕНИХ ПРЕДМЕТА

1. Попис суботичких Јевреја из 1817. год. ИАС, Ф:272. 15. А. 17/пол 1817.
2. Јеврејски брачни уговор из 1844. год. ИАС, Ф:272. 12. Б. 335/пол 1844.
3. Суботички Јевреји плаћају порез толеранције, ИАС, Ф:272. 4. Б. 128/пол 1845.
4. Молба Исааха Клајна за отварање радње, ИАС, Ф:272. 3. Ф. 143/пол 1826.
5. Тестамент Јахаба Хиршла, првог стално насељеног Јевреја у Суботици, ИАС, Ф:272. 12. А. 13/нур 1801.
6. Матична књига рођених 1868—1880. ЈОС
7. Матична књига рођених 1881—1895. ЈОС
8. Матична књига венчаних 1868—1895. ЈОС
9. Матична књига умрлих 1885—1905. ЈОС
10. Списак трговаца којима је дозвољена продаја метражне робе, ИАС, Ф:2. 9. 3657/1853.
11. Молба Јеврејске општине за изградњу школе, ИАС, Ф:2. 238/1894.
12. Статут Јеврејске вероисповедне општине ИАС, Ф:2. Н 73/1898.
13. Списак родитеља који имају децу у јеврејској школи, ИАС, Ф:2. 5557/полг 1864.
14. Молба учитеља Абрахама Полаха за запослење у Суботици, ИАС, Ф:272. 12. Б. 94/пол 1848.
15. Фотографија IV разреда основне школе „Краљица Марија” 1932/33. год. ИАС, Ф:176. 62. 370
16. Фотографија II разреда основне школе „Краљица Марија” 1938/39. год. пр. вл.
17. Фотографија јеврејске основне школе.
18. Фотографија Светозара Радашина, директора школе 1925. год.
19. Фотографија Флоре Браун, наставнице школе 1925. год.
20. Фотографија Игнаца Кадаша, наставника школе 1925. год.
21. Фотографија Гизеле Хаузер, наставнице школе 1925. год.
22. Фотографија V разреда гимназије 1943. год. пр. вл.
23. Искazница Потпорног друштва јеврејских академичара Југославије у Брну, пр. вл.
24. Извештај јеврејске народне школе 1911/12. год. ГБ, З П 868
25. Диплома Емериха Блума са Медицинског факултета у Братислави 1920. год. пр. вл.
26. Школско сведочанство Магде Немењи 1915. год. пр. вл.
27. Ћачка књижица Магде Немењи 1911—14. год. пр. вл.
28. Ћачке књижице Јудите Брук 1933—37. год. пр. вл.
29. Гимназијско сведочанство Јудите Брук 1941—44. год. пр. вл.
30. Статут Суботичког јеврејског друштва за самопомоћ и потпору ГБС, ксероко
31. Молба Јеврејске женске задруге и пучке кухиње, ИАС, Ф:47. XII 32/1929.
32. Годишњи извештај удружења Хевра, Кадisha, ГБС, ксероко
33. Списак јеврејских задужбина у Суботици
34. Фотографија чланова Хашомер Хацаира на Палићу 1934. год.
35. Статут Суботичког женског јеврејског друштва, ЈИМ, инв. бр. 533
36. Меморандум Суботичког јеврејског патронажног удружења, ИАС, Ф:235. 32. 489
37. Меморандум женске задруге и пучке кухиње, ИАС, Ф:47. 11. 1514/1932.
38. Меморандум Израелитске богоштовне општине, ИАС, Ф: 47. XXIV 82/1922.
39. Меморандум Удружења „Др Бернард Сингер”, ИАС, Ф:47. 11. 1519/1932.
40. Списак председника Јеврејске општине у Суботици.
41. Фотографија Адолфа Гајгера.
42. Фотографија Мора Кунеса.
43. Фотографија Мора Ђерђа (György).
44. Фотографија Адолфа Клајна.
45. Статут Јеврејске општине у Суботици, ИАС, Ф:32. 357/1904.
46. Статут Јеврејске општине у Суботици, ИАС, Ф:2. II 208/1918.
47. Статут Јеврејске општине у Суботици, ГБС, З 228
48. Предлог трошкова Јеврејске општине за 1907. год. ГМС, Б—6868
49. Предлог трошкова Јеврејске општине за 1908. год. ГМС, Б—1175
50. Предлог трошкова Јеврејске општине за 1909. год. ГМС, Б—6866
51. Предлог трошкова Јеврејске општине за 1910. год. ГМС, Б—3371
52. Предлог трошкова Јеврејске општине за 1912. год. ГМС, Б—1974.
53. Нандор Глид, Портрет др Золтана Лоранта, бронза, ЈИМ, инв. бр. 214
54. Фотографија др Адолфа Вилхајма, главног лекара суботичке болнице.
55. Фотографија старе јеврејске болнице.
56. Фотографија јеврејске болнице „Др Бернард Сингер”, подигнуте 1923.
57. Фотографија др Антала Барте, лекара.
58. Jakobus Müller, Natica cholerae indiciae, Пешта 1832. ГБС, 2. II. 1357
59. Др Саламон Винер, Језеро Палић, ГБС, ксероко
60. Болница Јеврејског удружења милосрдне куће „Др Бернарда Сингера”, ГБС, ксероко
61. Дописница — Удружење јеврејске болнице „Др Бернард Сингер”.
62. Диплома др Мирка Блума, доктора медицинских наука издата у Вирибургу 9. 5. 1923. год. пр. вл.
63. Диплома др Мирка Блума о специјализацији из радиологије издата у Риму 10. 9. 1935. год. пр. вл.
64. Колаж фотографија меморандума јеврејских трговаца.
65. Фотографија трговине Шандора Шпицера, пр. вл.
66. Фотографија трговине Вајценфелд, пр. вл.
67. Фотографија породице Барзел (Розенфелд), пр. вл.
68. Фотографија Ласла Херцога, трговца огревом, пр. вл.
69. Меморандум јеврејских трговачких и индустријских фирми
70. Д. Д. за израду црева, ИАС, Ф:235. 32. 316
71. Браћа Голднер, творница ормана за лед, дрвеног намештаја и металне робе, ИАС, Ф:235. 32. 316
72. Ернест Фишер, графички уметни завод и творница трговачких књига, ИАС, Ф:47. XIX 577/1922.
73. Армин Рот, творница шешира, ИАС, Ф:235. 32. 309
74. Narió, ИАС, 47. 11. 3352/1934.
75. Ј. Ваје, творница четкарске робе, ИАС, Ф:47. XIX 760/1922.
76. Гринвалд агентура, ИАС, Ф:235. 35. 48
77. Геза Клајн, еупорт — импорт, ИАС, Ф:47. XIX 510/1922.
78. Бајнух & Дајч, централна фабрика целулоидне робе, ИАС, Ф:XIX 577/1922.
79. Ферум Д. Д. ИАС, Ф:47. XIX 1076/1922.
80. А. Löwy & сопр. велетрговина угља и кокса, ИАС, Ф:47. 4714/1933.
80. Мирко Ротман, фабрика гвозденог и металног намештаја и леваоница, ИАС, Ф:235. 22. 710
82. Бено Бек, trikotage — fabrique, ИАС, Ф:235. 22. 725
83. Weigand & со Ford, ауторизовано заступство, ИАС, Ф:235. 22. 48
84. Мр Алфред Блум, апотекар, ИАС, Ф:235. 32. 297
85. Барзел, трговина гвоздеом и прометно Д. Д. ИАС, Ф:235. 32. 291
86. Лајчо Рајх, ИАС, Ф:47. Ю 560/1934.
87. Микша Рона, складиште специјалних чарапа, ИАС, Ф:235. 32. 5251.
88. Коверат са меморандумом Леополда Брука, пр. вл.
89. Печат Леополда Брука, пр. вл.
90. Печат за кошер вино, пр. вл.
91. Фотографија са меморандумима јеврејских индустријалаца
92. Фотографија власника и радника „Минерве”, ИАС, Ф:176. 63. 431
93. Фотографија радника фабрике „Ротман”, ИАС, Ф:176. 63. 816
94. Фотографија Имре Ротмана, председника Удружења горњобачких индустријалаца
95. Рафаел Хартман, индустријалац
96. Дезидер Рот, индустријалац
97. Уложница Југословенске удружене банке Д. Д. пр. вл.
98. Уложница књижица Штеднионице града Суботице, пр. вл.
99. Штедна књижица Поштанске штеднионице Краљевине југославије пр. вл.
100. Уложница Прве Хрватске штеднионице Загреб пр. вл.
101. Уложница Опште привредне банке Д. Д. Суботица пр. вл.
102. Деоница од 100 динара Опште привредне банке Д. Д. пр. вл.
103. Михал Лара, Портрет супруге Јожефа Хартмана, камен, ЈОС

104. Фотографија др Матије Брука, проналазача „Косана“, пр. вл.
105. Реклама за „Косан“, пр. вл.
106. Плакат за концерт класичне музике 1913. год., ИАС, Ф:18.10.1164.
107. Фотографија сликарке Кларе Гереб
108. Фотографија Еде Телча, вајара
109. Фотографија Ернеста Дијаманта, музиколога
110. Фотографија Мора Халброра, земљопоседника и публицисте, пр. вл.
111. Новински исечци о Јеврејима власницима старих виолина
112. Нотни материјал: стара јеврејска народна песма, ЈИМ, инв. бр. 3466.
113. Марк Рајниц, Узиед, Суботица 1868, ГБС, 3 П 302/1.
114. Мориц Кох, Захвалница..., Суботица 1848, ГБС, 3 III 128.
115. Либман Хиршл, Захвалница и молитва за његово величанство цара Фердинанда II..., Суботица 1846, ГБС, 3 III 124.
116. Антал Хаваш, Слике из Африке, Суботица 1895.
117. Др Јожеф Гершон, Проповед, ГБС, 3 П 330.
118. Мор Халброр, Аграрна реформа у Војводини у пракси, Суботица 1929, ГБС, 3 I 134.
119. Изидор Милко, Моде, Будимпешта 1883, ГБС, 3 П 151.
120. Изидор Милко, Осмех, Будимпешта 1897, ГБС, 3 П 1293.
121. Мартон Розенфелд, Кувар за Јеврејке, ЈИМ, Инв. бр. 535.
122. Фотографија Изидора Милка.
123. Sanctus Hieronymus, Sanctus Hieronymus interpret biblic., London 1513., GBS, sign. 1025.
124. M. T. Cicero, Tusculanarum questionum Ciceronis ad M. Brutum libri V, Venecija 1546., GBS, sign. 1122.
125. Giuseppe Cappelletti, Breve corso di Storia Venezia, Venecija 1873., GBS, sign. Ibr. 5284/47.
126. Колаж фотографија листова које су уређивали новинари Јевреји.
127. Фотографија Имре Радоа.
128. Фотографија Кароља Хаваша.
129. Фотографија Јакова Фишера.
130. Фотографија Беле Швимера.
131. Фотографија Имре Видора.
132. Фотографија редакције „Szombat“.
133. Јеврејски лист „Szombat“ 1925. год., пр. вл.
134. Јеврејски лист „Израел“ 1925. год., ГБС.
135. Јеврејски лист „Israel“ 1926–27. год., ГБС.
136. Клара Гереб, Прозор, око 1930, литографија, 33,5 22 cm без сигн., ГМС, У–338.
137. Хенрих Асел, Портрет два дечака, 1905, уље на платну 63,5x79 cm без сигн., ГМС, У–443.
138. Фотографија фудбалера Санда 1933–34. год., пр. вл.
139. Фотографија фудбалера Хакоаха 1928. год., пр. вл.
140. Фотографија значке Санда, пр. вл.
141. Почасна карта Хакоаха, пр. вл.
142. Почасна карта Санда, пр. вл.
143. Фотографија значке Хакоаха, пр. вл.
144. Фотографија рвачког клуба Хакоах, пр. вл.
145. Фотографија хазена клуба Санд, пр. вл.
146. Фотографија Лили Шрегер тениске репрезентативке Југославије, пр. вл.
147. Фотографија трофеја бицикличког и мотоцикличког клуба Санд, пр. вл.
148. Писмо којим се потврђује учешће Давида Шехтера, хрвача „Хакоаха“ на Балканијади 1933. год. ЈИМ, 4296
149. Фотографија Јожефа Хартмана са прелазним пехаром у тису 1928, пр. вл.
150. Фотографија Магде Шрајер хазенашице Санда, пр. вл.
151. Фотографија Михаља Хехта, оснивача, менаџера и фудбалера Санда, пр. вл.
152. Табела становништва по националној припадности на територији општине Суботице, ИАС, Ф:273.10.50/1934.
153. Графикон броја Јевреја у Суботици према пописима становништва.
154. Извод из матице рођених Адолфа Клајна, ИАС, Ф:57.555/1934.
155. Сведоштво о држављанству др Николе Сингера, ИАС, Ф:57.550/1933.
156. Пасош др Матије Брука 1919. год., пр. вл.
157. Пасош др Матије Брука 1937. год., пр. вл.
158. Пасош др Мирка Блумић 1936. год., пр. вл.
159. Фотографија Адолфа Сингера, комунисте, убијеног 18. 11. 1941. год. од стране мађарских фашиста, ИАС, Ф:176.62.139.
160. Фотографија суботичких талаца 1941. год., ИАС, Ф:176.4.58.
161. Фотографија о привођењу суботичких талаца, ИАС, Ф:176.61.44.
162. Плакат о позивању Јевреја да се јаве у радне чете, ГМС, I–2141.
163. Фотографија са принудног рада у Купусини 1942. год., пр. вл.
164. „Војна књижица“ са принудног рада Ласла Халаса, пр. вл.
165. Документ о избацивању др Матије Брука из Грађанске касине, пр. вл.
166. Плакат о одузимању земље Јеврејима, ИАС, Ф:60.XX 1842/1944.
167. Молитвеник и наочари др Матије Брука, пр. вл.
168. А. Грим, Женски портрет, 1871, уље на платну, 77x62 cm сигн. д. д. Грим А. 1871., ЈОС.
169. А. Грим, Мушки портрет, 1871, уље на платну, 78x62,5 cm сигн. д. д. Грим А. 1871., ЈОС.
170. Непознати аутор, Портрет Розалије Вајценфелд, око 1885, уље на платну, 97x70 cm, сигн. нема, пр. вл.
171. Непознати аутор, Портрет Адолфа Вајценфелда, око 1885, уље на платну, 97x70 cm, сигн. нема, пр. вл.
172. Фотографија старе суботичке синагоге.
173. Мизрах, ЈИМ, инв. бр. 534.
174. Седер тањир, ЈИМ, инв. бр. 437.
175. Седер тањир, ЈИМ, инв. бр. 292.
176. Тањир за шабат, ЈИМ, инв. бр. 466.
177. Менора, ЈИМ, инв. бр. 192.
178. Две рабинске капе др Берната Сингера, ЈИМ, инв. бр. 531.
179. Две манукије, ЈОС.
180. Фотографија суботичке синагоге.
181. Седер тањир, ЈОС.
182. Покривач за мацот, ЈИМ, инв. бр. 532.
183. Хагада, пр. вл.
184. Мегилат Естер, ЈИМ, инв. бр. 536.
185. Фотографија унутрашњости суботичке синагоге.
186. Тора, ЈОС.
187. Менора из суботичке синагоге.

Повеља части са медаљом Меморијалног центра Јад Вашем у Јерусалиму додељена Суботичанима који су чували и сачували јеврејску децу од холокауста

Добитници – праведници:

Лујза Милхарчић Влаховић
Бела и Катарина Кудлик
Ана и Иштван Маџашовић
Ладислав и Јулијана Сагменстер

SPISAK IZLOŽENIH PREDMETA

1. Popis subotičkih Jevreja iz 1817. god. IAS, F:272. 15. A.17/pol 1817.
2. Jevrejski bračni ugovor iz 1844. god. IAS, F:272. 12. E. 335/pol 1844.
3. Subotički Jevreji plaćaju porez tolerancije, IAS, F:272. 4. B. 128/pol 1845.
4. Molba Isaka Klajna za otvaranje radnje, IAS, F:272. 3. F. 143/pol 1826.
5. Testament Jakaba Hiršla, prvog stalno naseljenog Jevreja u Subotici, IAS, F:272. 12. A. 13/iur 1801.
6. Matična knjiga rođenih 1868—1880. JOS
7. Matična knjiga rođenih 1881—1895. JOS
8. Matična knjiga venčanih 1868—1895. JOS
9. Matična knjiga umrlih 1885—1905. JOS
10. Spisak trgovaca kojima je dozvoljena prodaja metražne robe, IAS, F:2. 9. 3657/1853.
11. Molba Jevrejske opštine za izgradnju škole, IAS, F:2. 238/1894.
12. Statut Jevrejske veroispovedne opštine IAS, F:2. I 73/1898.
13. Spisak roditelja koji imaju decu u jevrejskoj školi, IAS, F:2. 5557/polg 1864.
14. Molba učitelja Abrahama Polaka za zaposlenje u Subotici, IAS, F:272. 12. B. 94/pol 1848.
15. Fotografija IV razreda osnovne škole „Kraljica Marija“ 1932/33. god. IAS, F:176. 62. 370
16. Fotografija II razreda osnovne škole „Kraljica Marija“ 1938/39. god. pr. vl.
17. Fotografija jevrejske osnovne škole.
18. Fotografija Svetozara Radašina, direktora škole 1925. god.
19. Fotografija Flore Braun, nastavnice škole 1925. god.
20. Fotografija Ignaca Kadaša, nastavnika škole 1925. god.
21. Fotografija Gizele Hauzer, nastavnice škole 1925. god.
22. Fotografija V razreda gimnazije 1943. god. pr. vl.
23. Iskaznica Potpornog društva jevrejskih akademika Jugoslavije u Brnu, pr. vl.
24. Izveštaj jevrejske narodne škole 1911/12. god. GB, Z II 868
25. Diploma Emeriha Bluma sa Medicinskog fakulteta u Bratislavi 1920. god. pr. vl.
26. Školsko svedočanstvo Magde Nemenji 1915. god. pr. vl.
27. Dačka knjižica Magde Nemenji 1911—14. god. pr. vl.
28. Dačke knjižice Judite Bruk 1933—37. god. pr. vl.
29. Gimnazijsko svedočanstvo Judite Bruk 1941—44. god. pr. vl.
30. Statut Subotičkog jevrejskog društva za samopomoć i potporu GBS, xerox
31. Molba Jevrejske ženske zadruge i pučke kuhinje, IAS, F:47. XII 32/1929.
32. Godišnji izveštaj udruženja Chevra, Kadischa, GBS, xerox
33. Spisak jevrejskih zadužbina u Subotici.
34. Fotografija članova Hašomer Hacaira na Paliću 1934. god.
35. Statut Subotičkog ženskog jevrejskog društva, JIM, inv. br. 533
36. Memorandum Subotičkog jevrejskog patronažnog udruženja, IAS, F:235. 32. 489
37. Memorandum ženske zadruge i pučke kuhinje, IAS, F:47. II. 1514/1932.
38. Memorandum Izraelitske bogoštovne opštine, IAS, F: 47. XXIV 82/1922.
39. Memorandum Udruženja „Dr Bernard Singer“, IAS, F:47. II. 1519/1932.
40. Spisak predsednika Jevrejske opštine u Subotici.
41. Fotografija Adolfa Gajgera.
42. Fotografija Mora Kuneca.
43. Fotografija Mora Derda (György).
44. Fotografija Adolfa Klajna.
45. Statut Jevrejske opštine u Subotici, IAS, F:32. 357/1904.
46. Statut Jevrejske opštine u Subotici, IAS, F:2. II 208/1918.
47. Statut Jevrejske opštine u Subotici, GBS, Z 228
48. Predlog troškova Jevrejske opštine za 1907. god. GMS, B—6868
49. Predlog troškova Jevrejske opštine za 1908. god. GMS, B—1175
50. Predlog troškova Jevrejske opštine za 1909. god. GMS, B—6866
51. Predlog troškova Jevrejske opštine za 1910. god. GMS, B—3371
52. Predlog troškova Jevrejske opštine za 1912. god. GMS, B—1974.
53. Nandor Glid, Portret dr Zoltana Loranta, bronza, JIM, inv. br. 214
54. Fotografija dr Adolfa Vilhajma, glavnog lekara subotičke bolnice.
55. Fotografija stare jevrejske bolnice.
56. Fotografija jevrejske bolnice „Dr Bernard Singer“, podignute 1923.
57. Fotografija dr Antala Barte, lekara.
58. Jakobus Müller, Natura cholerae indicia, Pešta 1832. GBS, 2. II. 1357
59. Dr Salamon Viner, Jezero Palić, GBS, xerox
60. Bolnica Jevrejskog udruženja milosrdne kuće „Dr Bernarda Singera“, GBS, xerox
61. Dopisnica — Udruženje jevrejske bolnice „Dr Bernard Singer“.
62. Diploma dr Mirka Bluma, doktora medicinskih nauka izdata u Vircburgu 9. 5. 1923. god. pr. vl.
63. Diploma dr Mirka Bluma o specijalizaciji iz radiologije izdata u Rimu 10. 9. 1935. god. pr. vl.
64. Kolaž fotografija memoranduma jevrejskih trgovaca.
65. Fotografija trgovine Šandora Špicera, pr. vl.
66. Fotografija trgovine Vajcenfeld, pr. vl.
67. Fotografija porodice Barzel (Rozenfeld), pr. vl.
68. Fotografija Lasla Hercoga, trgovca ogrevom, pr. vl.
69. Memorandum jevrejskih trgovačkih i industrijskih firmi
70. D. D. za izradu creva, IAS, F:235. 32. 316
71. Braća Goldner, tvornica ormara za led, drvenog namštaja i metalne robe, IAS, F:235. 32. 316
72. Ernest Fišer, grafički umetni zavod i tvornica trgovačkih knjiga, IAS, F:47. XIX 577/1922.
73. Armin Rot, tvornica šešira, IAS, F:235. 32. 309
74. Napló, IAS, 47. II. 3352/1934.
75. J. Weis, tvornica četkarske robe, IAS, F:47. XIX 760/1922.
76. Grünwald agentura, IAS, F:235. 35. 48
77. Geza Klajn, export — import, IAS, F:47. XIX 510/1922.
78. Weinhut & Deutsch, centralna fabrika celulojne robe, IAS, F:47. XIX 577/1922.
79. Ferum D. D. IAS, F:47. XIX 1076/1922.
80. A. Löwy & comp. veletrgovina uglja i koksa, IAS, F:47. II 4714/1933.
81. Mirko Rothman, fabrika gvođenog i metalnog namštaja i levaonica, IAS, F:235. 22. 710
82. Deno Bek, trikotage — fabrike, IAS, F:235. 22. 725
83. Weigand & co Ford, autorizovano zastupstvo, IAS, F:235. 22. 48
84. Mr Alfred Blum, apotekar, IAS, F:235. 32. 297
85. Barzel, trgovina gvoždem i prometno D. D. IAS, F:235. 32. 291
86. Lažo Rajh, IAS, F:47. X 560/1934.
87. Mikša Rona, skladište specijalnih čarapa, IAS, F:235. 32. 5251.
88. Koverat sa memorandumom Leopolda Bruka, pr. vl.
89. Pečat Leopolda Bruka, pr. vl.
90. Pečat za košer vino, pr. vl.
91. Fotografija sa memorandumima jevrejskih industrijalaca.

92. Fotografija vlasnika i radnika „Minerve“, IAS, F:176.63.431
93. Fotografija radnika fabrike „Rotman“, IAS, F:176.63.816
94. Fotografija Imre Rotmana, predsednika Udruženja gornjobačkih industrijalaca.
95. Rafael Hartman, industrijalac.
96. Dezider Rot, industrijalac.
97. Uložnica Jugoslovenske udružene banke D. D. pr. vl.
98. Uložna knjižica Štedionice grada Subotice, pr. vl.
99. Štedna knjižica Poštanske štedionice Kraljevine jugoslavije pr. vl.
100. Uložnica Prve Hrvatske štedionice Zagreb pr. vl.
101. Uložnica Opšte privredne banke D.D. Subotica pr. vl.
102. Deonica od 100 dinara Opšte privredne banke D.D. pr. vl.
103. Mihalj Lara, Portret supruge Jožefa Hartmana, kamen, JOS
104. Fotografija dr Matije Bruka, pronalazača „Cosa-na“, pr. vl.
105. Reklama za „Cosan“, pr. vl.
106. Plakat za koncert klasične muzike 1913. god., IAS, F:18.10.1164.
107. Fotografija slikarke Klare Gereb.
108. Fotografija Ede Telca, vajara.
109. Fotografija Ernesta Dijamanta, muzikologa.
110. Fotografija Mora Halbrora, zemljoposjednika i publiciste, pr. vl.
111. Novinski isečci o Jevrejima vlasnicima starih violina.
112. Notni materijal: stara jevrejska narodna pesma, JIM, inv. br. 3466.
113. Mark Rajnic, Uziel, Subotica 1868., GBS, Z II 302/1.
114. Moric Koh, Zahvalnica..., Subotica 1848., GBS, Z III 128.
115. Libman Hiršl, Zahvalnica i molitva za njegovo veličanstvo cara Ferdinanda I., Subotica 1846., GBS, Z III 124.
116. Antal Havaš, Slike iz Afrike, Subotica 1895.
117. Dr Jožef Geršon, Propoved, GBS, Z II 330.
118. Mor Halbror, Agrarna reforma u Vojvodini u praksi, Subotica 1929., GBS, Z I 134.
119. Izidor Milko, Mode, Budimpešta 1883., GBS, Z II 151.
120. Izidor Milko, Osmeh, Budimpešta 1897., GBS, Z II 1293.
121. Marton Rozenfeld, Kuvar za Jevrejke, JIM, Inv. br. 535.
122. Fotografija Izidora Milka.
123. Sanctus Hieronymus, Sanctus Hieronymus interpret biblie..., London 1513., GBS, sign. 1025.
124. M. T. Cicero, Tusculanarum questionum Ciceronis ad M. Brutum libri V, Venecija 1546., GBS, sign. 1122.
125. Giuseppe Cappelletti, Breve corso di Storia Venezia, Venecija 1873., GBS, sign. 1br. 5284/47.
126. Kolaž fotografija listova koje su uređivali novinari Jevreji.
127. Fotografija Imre Radoa.
128. Fotografija Karolja Havaša.
129. Fotografija Jakova Fišera.
130. Fotografija Bele Švimer.
131. Fotografija Imre Vidora.
132. Fotografija redakcije „Szombata“.
133. Jevrejski list „Szombat“ 1925. god., pr. vl.
134. Jevrejski list „Israel“ 1925. god., GBS.
135. Jevrejski list „Israel“ 1926—27. god., GBS.
136. Klara Gereb, Prozor, oko 1930, litografija, 33,5 x 22 cm bez sign., GMS, U—338.
137. Henrich Acel, Portret dva dečaka, 1905, ulje na platnu 63,5x79 cm bez sign., GMS, U—443.
138. Fotografija fudbalera Sanda 1933—34. god., pr. vl.
139. Fotografija fudbalera Hakoaha 1928. god., pr. vl.
140. Fotografija značke Sanda, pr. vl.
141. Počasna karta Hakoaha, pr. vl.
142. Počasna karta Sanda, pr. vl.
143. Fotografija značke Hakoaha, pr. vl.
144. Fotografija rvačkog kluba Hakoah, pr. vl.
145. Fotografija hazena kluba Sand, pr. vl.
146. Fotografija Lili Šreger teniske reprezentativke Jugoslavije, pr. vl.
147. Fotografija trofeja biciklističkog i motociklističkog kluba Sand, pr. vl.
148. Pismo kojim se potvrđuje učešće Davida Schächtera, hrvača „Hakoaha“ na Balkanijadi 1933. godine
149. Fotografija Jožefa Hartmana sa prelaznim peharom u tenisu 1928., pr. vl.
150. Fotografija Magde Šrajer hazenašice Sanda, pr. vl.
151. Fotografija Mihalja Hehta, osnivača, menadžera i fudbalera Sanda, pr. vl.
152. Tabela stanovništva po nacionalnoj pripadnosti na teritoriji opštine Subotice, IAS, F:273.10.50/1934.
153. Grafikon broja Jevreja u Subotici prema popisima stanovništva.
154. Izvod iz matice rođenih Adolfa Klajna, IAS, F:57.555/1934.
155. Svedodžba o državljanstvu dr Nikole Singera, IAS, F:57.550/1935.
156. Pasoš dr Matije Bruka 1919. god., pr. vl.
157. Pasoš dr Matije Bruka 1937. god., pr. vl.
158. Pasoš dr Mirka Blumića 1936. god., pr. vl.
159. Fotografija Adolfa Singera, komuniste, ubijenog 18. II. 1941. god. od strane mađarskih fašista, IAS, F:176.62.139.
160. Fotografija subotičkih talaca 1941. god., IAS, F:176.4.58.
161. Fotografija o privođenju subotičkih talaca, IAS, F:176.61.44.
162. Plakat o pozivanju Jevreja da se jave u radne čete, GMS, I—2141.
163. Fotografija sa prinudnog rada u Kupusini 1942. god.
164. „Vojna knjižica“ sa prinudnog rada Lasla Halasa, pr. vl.
165. Dokument o izbacivanju dr Matije Bruka iz Gradanske kasine, pr. vl.
166. Plakat o oduzimanju zemlje Jevrejima, IAS, F:60.XX 1842/1944.
167. Molitvenik i naočari dr Matije Bruka, pr. vl.
168. A. Grim, Ženski portret, 1871, ulje na platnu, 77X62 cm sign. d. d. Grim A. 1871., JOS.
169. A. Grim, Muški portret, 1871, ulje na platnu, 78X62,5 cm sign. d. d. Grim A. 1871., JOS.
170. Nepoznati autor, Portret Rozalije Vajcenfeld, oko 1885, ulje na platnu, 97X70 cm, sign. nema, pr. vl.
171. Nepoznati autor, Portret Adolfa Vajcenfelda, oko 1885, ulje na platnu, 97X70 cm, sign. nema, pr. vl.
172. Fotografija stare subotičke sinagoge.
173. Mizrah, JIM, inv. br. 534.
174. Seder tanjir, JIM, inv. br. 437.
175. Seder tanjir, JIM, inv. br. 292.
176. Tanjir za šabat, JIM, inv. br. 466.
177. Menora, JIM, inv. br. 192.
178. Dve rabinske kape dr Bernata Singera, JIM, inv. br. 531.
179. Dve manukije, JOS.
180. Fotografija subotičke sinagoge.
181. Seder tanjir, JOS.
182. Pokrivač za macot, JIM, inv. br. 532.
183. Hagada, pr. vl.
184. Megilat Ester, JIM, inv. br. 536.
185. Fotografija unutrašnjosti subotičke sinagoge.
186. Tora, JOS.
187. Menora iz subotičke sinagoge.

Povelja časti sa medaljom Memorijalnog centra Jad Vašem u Jerusalmu dodeljena Subotičanima koji su čuvali i sačuvali jevrejsku decu od holocausta

Dobitnici—pravednici:

Lujza Milharđić—Vlahović
Bela i Katarina Kudlik
Ana i Istvan Mačašović
László i Julianna Szagmeiszter

A KIALLÍTOTT TÁRGYAK JEGYZÉKE

1. Szabadkai zsidók jegyzéke 1817-ből, TLSZ, F:272.15.a.17/pol 1817.
2. Zsidó házasságlevél 1844-ből, TLSZ, F:272.12.E.335/pol 1844.
3. A szabadkai zsidók tolerancia adót fizetnek, TLSZ, F:272.4.B.128/pol 1845.
4. Klein Izsák üzletnitási kérelme, TLSZ, F:272.3F.143/pol 1826.
5. Hirshl Jakab, az első állandó szabadkai lakhellyel bíró zsidó lakos TLSZ, F:272.12.A.13/iur 1801.
6. Születési anyakönyv 1868—1880, ZSHKSZ.
7. Születési anyakönyv 1881—1895, ZSHKSZ.
8. Házassági anyakönyv 1868—1895, ZSHKSZ.
9. Elhalálozási anyakönyv 1885—1905, ZSHKSZ.
10. Méterárú eladási engedéllyel rendelkezők lajstroma, TLSZ, F:2.9.3657/1853.
11. A Zsidó Hitközség iskolaépítési kérelme, TLSZ, F:2.238/1894.
12. A Zsidó Hitközség Alapszabálya, TLSZ, F:2. I 73/1898.
13. Zsidóiskolába járó gyermekek szüleinek névsora, TLSZ, F:25557/pol 1864.
14. Pollák Abrahám, tanító munkábaállási kérvénye, TLSZ, F:272.12. B.94/pol 1848.
15. Mária királynőről elnevezett elemi iskola IV. osztályos tanulójának fényképe az 1932/33-as tanévből, TLSZ, F:176.62.370.
16. Mária királynőről elnevezett elemi iskola II. osztályos tanulójának fényképe az 1938/39-es tanévből, m.t.
17. Felvétel a zsidó népiskoláról.
18. Svetozer Radašin, iskolaigazgató fényképe 1925-ből.
19. Braun Flóra, az iskola tanítónőjének 1925-ben készült fényképe.
20. Kádas Ignác, tanító fényképe 1925-ből.
21. Hauser Gizella, az iskola tanítónőjének 1925-ös fényképe.
22. A Gimnázium V. oszt. 1943-ban készült képe, m.t.
23. A Berni Jugoszláv Zsidó Akadémikusok Támogató Társaság tagsági könyve, m.t.
24. A Zsidó Népiskola 1911/12. évi jelentése, VKSZ, Z II.868.
25. Emerich Blum 1920-ban a pozsonyi Egészségügyi Egyetemen szerzett diplomája, m.t.
26. Neményi Magda 1915-ös iskolai bizonyítványa, m.t.
27. Neményi Magda 1911—14-ig szóló diákigazolványa, m.t.
28. Bruck Judit diákigazolványai 1933—44, m.t.
29. Bruck Judit gimnáziumi bizonyítványa 1941—44, m.t.
30. Izraelita öngégyező és Gyámoltó Egyesület alapszabálya, VKSZ, xerox.
31. A Zsidó Nőegylet és népkonyha kérvénye, TLSZ, F:47.XII 32/1929.
32. A Chevra Kaddisha társulat évi jelentése, VKSZ, xerox.
33. Szabadkai zsidó alapítványok jegyzéke.
34. A „Haschomer Hacair” tagságáról, 1934-ben Pálcson készült fénykép.
35. A szabadkai Zsidó Nőegylet alapszabálya, ZSTM. I. sz. 533.
36. Szabadkai Zsidókat Gyámoltó Egyesület memoranduma, TLSZ, F:235.32.489.
37. A Zsidó Nőegylet és Népkonyha memoranduma, TLSZ, F:47.II.1514/1932.
38. Az Izraelita Hitközség memoranduma, TLSZ, F:47.XXIV.82/1922.
39. A dr Singer Bernard Egyesület memoranduma, TLSZ, F:47.II.1519/1932.
40. A szabadkai Zsidó Hitközség elnökeinek névsora.
41. Geiger Adolf képmása.
42. Kunetz Mór fényképe.
43. Fénykép György Mórról.
44. Dr Klein Adolf fényképe.
45. Szabadkai Zsidó Hitközség alapszabálya, TLSZ, F:32.357/1904.
46. Szabadkai Zsidó Hitközség alapszabálya, TLSZ, F:2. II 208/1918.
47. Szabadkai Zsidó Hitközség alapszabálya, VKSZ, Z 228.
48. A Zsidó Hitközség költségelőirányzata az 1906-es évre, VMSZ. B—6868.
49. A Zsidó Hitközség költségelőirányzata az 1907-es évre, VMSZ. B—1175.
50. A Zsidó Hitközség költségelőirányzata az 1909-es évre, VMSZ. B—6866.
51. A Zsidó Hitközség költségelőirányzata az 1910-es évre, VMSZ. B—3371.
52. A Zsidó Hitközség költségelőirányzata az 1912-es évre, VMSZ. B—1974.
53. Glid Nándor, dr Lóránd Zoltán portréja, bronz, ZSTM, I. sz. 214.
54. Fotó dr Wilhelm Adolfról, a szabadkai kórház főorvosáról.
55. A régi zsidókórház fényképe.
56. Fénykép az 1923-ban épült dr Singer Bernard kórházról.
57. Dr Barta Antal, orvos fényképe.
58. Jacobus Müller, *Natura colerae indiciae*, Pest, 1832. VKSZ, 2. II. 1357.
59. Dr Wiener Salamon, Palicsi tófürdő — magánrajz, VKSZ, herox.
60. Dr Singer Bernard által alapított kórház, VKSZ, xerox.
61. A dr Singer Bernard kórház levelezőlapja.
62. Dr Blum Imre, az egészségügyi tudományok doktorának oklevele, mely 1923. V. 9-én kelt Würzburgban, m.t.
63. Dr Blum Imre 1935. IX. 10-én Rómában kiadott radiológiára szakosító oklevele, m.t.
64. A zsidó kereskedők memorandum fotó-kollázsa, m.t.
65. Spitzer Sándor kereskedésének fényképe, m.t.
66. A Weitzenfeld kereskedés fényképe, m.t.
67. Fotó a Barzel (Rozenfeld) családról, m.t.
68. Herzog László, fakereskedő fényképe, m.t.
69. Kereskedelmi és ipari cégek memoranduma.
70. Bélyár Rt., TLSZ, F:235.32.316.
71. A Goldner testvérek, jégsekreány, fabútor és fémárúgyára, TLSZ, F:235.32.316.
72. Ernest Fischer, Grafikai műintézet és kereskedelmi könyvek gyára, TLSZ, F:47.XIX. 577/1922.
73. Róth Armin kalapgyára, TLSZ, F:235.32.309.
74. „Napló”, TLSZ, 47.II.3352/1934.
75. J. Weis kefékötő üzem, TLSZ, F:47.XIX 760/1922.
76. Grünwald ügynökség, TLSZ, F:235.35.48.
77. Klein Géza, Export-import, TLSZ, F:47.XIX 510/1922.
78. Weinhut & Deutsch, Cellulóztermékek központi gyára, TLSZ, F:47.XIX 577/1922.
79. Ferrum Rt., TLSZ, F:47.XIX 1076/1922.
80. A Löwy & comp. szén és koksznagykereskedés, TLSZ, F:47.II.4714/1933.
81. Rothman Imre öntöde — vas és fémberendezések gyára, TLSZ, F:235.22.710.
82. Beck Jenő, Trikotage-fabrique, TLSZ, F:235.22.725.
83. Weigand & Co. — A „Ford” kizárólagos képviselője, TLSZ, F:235.22.48.
84. MR Blum Alfréd, gyógyszerész, TLSZ, F:235.32.297.
85. Barzel Vaskereskedő és forgalmazó Rt., TLSZ, F:235.32.291.
86. Reich Lajos, TLSZ, F:47.X 560/1934.
87. Róna Miksa harisnyarakátára, TLSZ, F:235.32.5251.
88. Leopold Bruck, címeres boríték, m.t.
89. Leopold Bruck pecsét, m.t.
90. Kóser bor pecsétje, m.t.
91. Zsidó gyárosok fényképe cégjelzéssel.
92. A „Minerva” tulajdonosának és munkásainak fényképe, TLSZ, F:176.63.431.
93. A „Rothmann” gyár munkásainak fényképe, TLSZ, F:176.63.816.
94. Felvétel Rothmann Imréről a Felsőbácskai Gyárosok Egyesületének elnökéről.
95. Hartmann Ráfael, gyáros.

96. Roth Dezső, gyáros.
97. Betétkönyv a Jugoszláv Egyesült Bank Rt.-hoz, m.t.
98. Szabadka Városi Takarékszövetkezet betétkönyve, m.t.
99. Jugoszláv Királyság Postatakaréki betétkönyve, m.t.
100. A Zágrábi Első Horvát Takarékszövetkezet betétkönyve, m.t.
101. Betétkönyv a Közgazdasági Bank Rt.-ben, m.t.
102. A Közgazdasági Bank Rt. 100 dinár értékű részvénye, m.t.
103. Kara Mihály, Hartmann Ráfael hitvesének portréja, kő, ZSHKSZ.
104. Dr Bruck Mátyás, a „Cosan” feltalálója, m.t.
105. „Cosan” reklám, m.t.
106. 1913-as komolyzenei hangverseny plakátja, TLSZ, F:18.10.1164.
107. Felvétel Geréb Klára, festőművésznőről.
108. Telcs Ede, szobrász.
109. Ernest Dijamant, muzikológus.
110. Halbror Mór, földbirtokos és publicista, m.t.
111. Újságkivágások régi hegedűk zsidó tulajdonosairól.
112. A „Zog ze rebenju” kottája, ZSTM, I. sz. 3466.
113. Reinitz Márk, Uziel, Szabadka, 1868., VKSZ, Z II 302/1.
114. Koh Mór közzétett levele..., Szabadka, 1848., VKSZ, Z III 128.
115. Hirschl Liebmann köszönőlevele és kérelme öfélére I. Ferdinánd császárhoz, VKSZ, Z III 124.
116. Havas Antal, Afrikai Képek, Szabadka, 1895.
117. Dr Gerson József, VKSZ, Z II 330.
118. Halbror Mór, A Vajdaság gyakorlati agrárreformja Szabadka, 1929., VKSZ, Z I 134.
119. Milkó Izidor, Divatok, Budapest, 1883., VKSZ, Z II 151.
120. Milkó Izidor, Mosoly, Budapest, 1897., VKSZ, Z II 1293.
121. Rozenfeld Márton, Zsidó asszonyok szakácskönyve, ZSTM, I. sz. 535.
122. Milkó Izidor fényképe.
123. Sanctus Hieronymus, Sanctus Hieronymus interpretatio biblicae..., London, 1513., VKSZ, sign. 1025.
124. M. T. Cicero, Tusculanarum questionum Ciceronis ad M. Brutum libri V. Venezia 1546., VKSZ, sign. 1122.
125. Giuseppe Cappelletti, Breve corso di Storia Venezia, Venezia, 1873., VKSZ, sign. 1br. 5284/47.
126. Fotó-kollázs zsidók által szerkesztett újságokról.
127. Radó Imre fényképe.
128. Havas Károly fényképe.
129. Jakó Fischer fényképe.
130. Svimmer Béla fényképe.
131. Vidor Imre fényképe.
132. A „Szombat” szerkesztősége.
133. A. Szombat c. zsidó újság, m.t.
134. Az Israel c. újság 1925-ben, VKSZ.
135. Az Israel c. újság 1926–27-ben, VKSZ.
136. Geréb Klára, Ablak, 1930. körül, litográfia, 33,5x22 cm, VMSZ, U—338.
137. Aczél Henrik, Két fiú portréja, 1905. olaj, 63,5x79 cm, VMSZ, U—443.
138. A „Sand” futballistáinak 1933–34-es fényképe, m.t.
139. A „Hakoah” futballistáinak képe 1928-ban, m.t.
140. A „Sand” jelvénye, m.t.
141. A „Hakoah” díszlapja, m.t.
142. A „Sand” díszlapja, m.t.
143. A „Hakoah” jelvénye, m.t.
144. A „Hakoah” birkozóklub fényképe, m.t.
145. A „Sand” klub tenyérabdá csapata, m.t.
146. Sreger Lili, a Jugoszláv teniszválogatott tagja, m.t.
147. A „Sand” kerékpár és motorkerékpár klub serlege, m.t.
148. Levél mellyel visszaigazolja Schächter Dávid, a „Hakoah” birkozójának részvételét az 1933-as Balkáni Játékokon, ZSTM, 4296.
149. Hartmann József tenisz vándorserleggel 1928-ban, m.t.
150. Sreier Magda, a „Sand” tenyérabdázónője, m.t.
151. Hecht Mihály, a „Sand” alapítója, menedzsere és futballistája, m.t.
152. Szabadka község lakosságának nemzetiségek szerinti táblázata, TLSZ, F:273.10.50/1934.
153. A szabadkai zsidók lélekszámának grafikonja, a népszámlálási adatok alapján.
154. Klein Adolf születési anyakönyvi kivonata, TLSZ, F:57.555/1934.
155. Dr Singer Miklós állampolgársági bizonylata, TLSZ, F:57.550/1935.
156. Dr Bruck Mátyás útlevele 1919-ben, m.t.
157. Dr Bruck Mátyás útlevele 1937-ben, m.t.
158. Dr Blumić Mirko útlevele 1936-ban, m.t.
159. Singer Adolf, a magyar fasiszták által 1941. II. 18-án kivégzett kommunista, TLSZ, F:176. 62. 139.
160. Szabadkai túsok 1941-ben, TLSZ, F:176.4.58.
161. Fénykép a túsok elővezetéséről, TLSZ, F:176.61.44.
162. A zsidók munkaszolgálatra való jelentkezésére felhívó plakát, VMSZ, I — 2141.
163. Fénykép az 1942-es kupuszinai munkaszolgálatról, m.t.
164. Halász László MUSZ-os „katonakönyve”, m.t.
165. Okmány dr Bruck Mátyás Nemzeti Kaszinóból való kizárásáról, m.t.
166. Falragasz a zsidó földtulajdon elkobzásáról, TLSZ, F:60.XX 1842/1944.
167. Dr Bruck Mátyás imakönyve és szemüvege, m.t.
168. Grim A., Női portré, 1871. olaj, 77X62 cm sign. j. 1. Grim A. 1871., ZSHKSZ.
169. Grim A., Férfi portré, 1871. olaj, 78X62,5 cm sign. j. 1. Grim A. 1871., ZSHKSZ.
170. Ismeretlen szerző, Veitzenfeld Rozália portréja, 1885 körül, olaj, 97X70 cm., m.t.
171. Ismeretlen szerző, Veitzenfeld Adolf portréja, 1885 körül, olaj, 97X70 cm., m.t.
172. A régi szabadkai zsinagóga képe.
173. Mizrah, ZSTM, I. sz. 534.
174. Széder tányér, ZSTM, I. sz. 437.
175. Széder tányér, ZSTM, I. sz. 292.
176. Szombati tányér, ZSTM, I. sz. 466.
177. Menora, ZSTM, I. sz. 192.
178. Dr Singer Bernát két rabbisapkája, ZSTM, I. sz. 531.
179. Hanuka gyertyatartók, ZSHKSZ.
180. A szabadkai zsinagóga képe.
181. Széder tányér, ZSHKSZ.
182. Maccót takaró, ZSTM, I. sz. 532.
183. Hagada, m.t.
184. Megilat Ester, ZSTM, I. sz. 536.
185. Szabadkai zsinagógabelső.
186. Tora, ZSHKSZ.
187. Menora a szabadkai zsinagógából.

Becsületrend és oklevél a jeruzsálemi Yad Vashem emlékközpontból, melyet szabadkaiaknak ítélték oda, zsidó gyerekek megmentéséért.

A Rend tulajdonosai — Jámorok:

Lujza Milharčić—Vlahović
Kudlik Béla és Katalin
Matyasovity Anna és István
Szagmeiszter László és Júlia

LIST OF DISPLAYED OBJECTS ON THE EXHIBITION

1. List of the Jews in Subotica from 1817. IAS, F:272. 15. A.17/pol 1817.
2. Jewish marriage contract form 1844 year. IAS, F:272. 12. E.335/pol 1844.
3. The Jews in Subotica are paying the tax on tolerance. IAS, F:272. 4. B.128/pol 1845.
4. The application of Isak Klein, for opening the shop. IAS, F:272. 3. F.143/pol 1826.
5. Will of Jakab Hirschl the first permanent settled Jew in Subotica. IAS, F:272. 12. A.13/iur 1801.
6. Birth registry 1868—1880. JOS
7. Birth registry 1881—1895. JOS
8. Marriage registry 1868—1895. JOS
9. Death registry 1885—1905. JOS
10. List of the merchants to whom is permitted the sale of goods in meters. IAS, F:2. 9. 3657/1853.
11. Application of Jewish Community for building the school. IAS, F:2. 238/1894.
12. Statute of Jewish Religious Community. IAS, F:2. 1. 73/1898.
13. List of the parents whose children are in the Jewish school. IAS, F:25557/pol 1864.
14. Application of the teacher Abraham Polak for employment in Subotica. IAS, F:272. 12. B.94/pol 1848.
15. Photography IV. class of the Elementary School „Kraljica Marija“ 1932/33 year. IAS, F:176. 62. 370.
16. Photography II. class of Elementary School „Kraljica Marija“ 1938/39 year. pr.
17. Photography of Jewish Elementary School.
18. Photography of Svetozar Radašin, the Director of school 1925 year.
19. Photography of Flora Braun, teacher of the school 1925 year.
20. Photography of Ignac Kadaš, teacher of the school, 1925 year.
21. Photography of Gizela Hauzer teacher of the school, 1925 year.
22. Photography of Vth class of Secondary School 1943 year. pr.
23. Confirmation of Supporting Society of Jewish Academicians Yugoslavia in Brno. pr.
24. Report of Jewish National School 1911/12 year. GB, Z. II 868
25. Diploma Emerih Blum from Faculty of Medicine in Bratislava 1920. pr.
26. School Certificate of Magda Nemenji 1915 year. pr.
27. Report Card of Magda Nemenji 1911—14 year. pr.
28. Report Card of Judita Bruk 1933—37. pr.
29. Grammar School Certificate of Judita Bruk 1941—44. pr.
30. Statute of Jewish Society for financial help and support. GBS, xerox
31. Application of Jewish Women Cooperative and Public Soup-Kitchen. IAS, F:47. XII 32/1929.
32. Annual report of association Chevra Kadischa. GBS, xerox
33. List of Jewish Endowment in Subotica.
34. Photography of the members Hasomer Hazair on Palić 1934.
35. Statute of Jewish Women Society in Subotica. JIM, inv. br. 533
36. Memorandum of Jewish Patronage Association. IAS, F:235. 32. 489
37. Memorandum of Women Cooperative and Public Soup-Kitchen. IAS, F:47. II. 1514/1932.
38. Memorandum of Israelite Religious Community. IAS, F:47. XXIV 82/1922.
39. Memorandum of Association „Dr Bernhard Singer“. IAS, F:47.II.1519/1932.
40. List of the presidents of Jewish Community in Subotica.
41. Photography of Adolf Geiger.
42. Photography Mor Kunetz.
43. Photography of Mor György.
44. Photography of Dr. Adolf Klein.
45. Statute of Jewish Community in Subotica. IAS, F:32. 357/1904.
46. Statute of Jewish Community in Subotica. IAS, F:2. II.208/1918.
47. Statute of Jewish Community in Subotica. GBS, Z 228
48. Preliminary Estimate of expenses: Jewish Community for the year 1907. GMS, B—6868
49. Preliminary Estimate of expenses: Jewish Community for the year 1908. GMS, B—1175
50. Preliminary Estimate of expenses: Jewish Community for the year 1909. GMS, B—6866
51. Preliminary Estimate of expenses: Jewish Community for the year 1910. GMS, B—3371
52. Preliminary Estimate of expenses: Jewish Community for the year 1912. GMS, B—1974
53. Nandor Glid. Portrait of Dr Zoltan Lorand, bronze. JIM, inv. No. 214
54. Photography of Dr. Adolf Wilhelm the chief doctor in the Hospital of Subotica.
55. Photography of the Old Jewish Hospital.
56. Photography of Jewish Hospital „Dr Bernard Singer“ erected in the year 1923.
57. Photography of Dr. Antal Barta, doctor.
58. Jacobus Müller Natura cholerae indiciae, Pest 1832. 1832. GBS, 2. II. 1357
59. Dr. Salamon Wiener, Lake Palić. GBS, xerox
60. Hospital of Jewish Association of Charity House „Dr Bernhard Singer“. GBS, xerox
61. Postcard-Association of Jewish Hospital „Dr. Bernhard Singer“.
62. Diploma Dr. Mirko Blum Doctor of Medical Sciences, issued in Würzburg 9. 5. 1923 year. pr.
63. Diploma Dr. Mirko Blum about the specialization from Radiology. issued in Rhome 10. 9. 1935 year. pr.
64. Collage of photography the memorandum of Jewish merchants.
65. Photography of the shop Sándor Spitzer. pr.
66. Photography of the shop Vajcsfeld. pr.
67. Photography of the family Barzel (Rozenfeld). pr.
68. Photography of Laszlo Hercog, merchant with fuel. pr.
69. Memorandums of the Jewish commercial and industrial firms:
70. Stock Company for production of intestine. IAS, F:235. 32. 316
71. Brother Goldner, factory for ice chests, wooden furniture and metal good. IAS, F:235. 32. 316
72. Ernest Fišer, Printing and artistic firm and factory of merchants books. IAS, F:47. XIX 577/1922.
73. Armin Rot, hats factory. IAS, F:235. 32. 309
74. Napló. IAS, 47. II. 3352/1934.
75. J. Weis Brush goods factory. IAS, F:47. XIX 760/1922.
76. Grünwald Agency. IAS, F:235. 35. 48
77. Geza Klein, Export-Import. IAS, F:47. XIX 510/1922.
78. Weinhut and Deutsch, Central Factory celluloid goods. IAS, F:47.XIX 577/1922.
79. Ferum Stock Company. D. D. IAS, F:47. XIX 1076/1922.
80. A. Löwy and Company Wholesale trade of coals and coke. IAS, F:47. 4714/1933.
81. Mirko Rotman, Iron and metal furniture factory and foundry. IAS, F:235. 22. 710
82. Deno Bek, Knitted fabrics. IAS, F:235. 22. 725
83. Weigand and Company Ford authorized agency. IAS, F:235. 22. 48
84. Mr. Ph. Alfred Blum pharmacist. IAS, F:235. 22. 297
85. Barzel, shop with iron goods and turnover of goods Stock Company. D. D. IAS, F:235. 32. 291

86. Lajčo Rajh. IAS, F:47. X 560/1934.
87. Mikša Rona, warehouse of special stockings. IAS, F:235. 32. 5251
88. Envelope with memorandum Leopold Bruk. pr.
89. Seal of Leopold Bruk. pr.
90. Seal for kosher wine. pr.
91. Photography with memorandums of Jewish Industrialists.
92. Photography of the owner and workers „Minerva“. IAS, F:176. 63. 431
93. Photography of the workers Factory „Rotman“. IAS, F:176. 63. 816
94. Photography Imre Rotman, President of the Association of Industrialist Upper Bačka.
95. Rafael Hartman, Industrialist.
96. Dezider Rot, Industrialist.
97. Bankbook Yugoslav, associated bank Stock Company. D. D. pr.
98. Bankbook of the Saving Bank Subotica. pr.
99. Saving book of Postal Saving Bank Kingdom of Yugoslavia. pr.
100. Bankbook: Prva Hrvatska Stedionica Zagreb (First Croatian Saving Bank Zagreb). pr.
101. Bankbook Opšta Privredna Banka (Universal Economic Bank Stock Company Subotica). pr.
102. Action of 100 Dinar Universal Economic Bank Stock Company. D. D. pr.
103. Mihály Kara Portrait of the wife Rafael Hartman, stone. JOS
104. Photography of Dr. Matija Bruk, Inventor of „Cosan“. pr.
105. Publicity for „Cosan“. pr.
106. Poster for Classic Music 1913 year. IAS, F:18. 10. 1164
107. Photography of the painter Klára Geréb.
108. Photography of Ede Telcs, sculptor.
109. Photography of Dr. Ernest Dijamant Musicologist.
110. Photography of Mor Halbrohr, landowner and journalist. pr.
111. Newspaper clipping of the Jewish Owner of old violins.
112. Musical material „Zog že rebenju“ JIM, inv. No. 3466.
113. Mark Reinitz Uziel Subotica 1868. GBS, Z II 302/1.
114. Letter expressing gratitude Moritz Koch Subotica 1848. GBS, Z III 128.
115. Libman Hirsch Letter expressing gratitude and prayer for the Majesty Czar Ferdinand I. ... Subotica 1846. GBS, Z III 124.
116. Antal Havas. Pictures from Africa, Subotica 1895.
117. Dr József Gerson, sermon. GBS, Z II 330.
118. Mor Halbrohr Agrarian reform in Vojvodina in practice, Subotica, 1929. GBS, Z I 134.
119. Izidor Milkó, Fashions Budapest 1883. GBS, Z II 151.
120. Izidor Milkó, Smile, Budapest 1897. GBS, Z II 1293.
121. Marton Rosenfeld. Cookbook for Jewish women. JIM, inv. No. 535.
122. Photography of Izidor Milkó.
123. Sanctus Hieronymus, Sanctus Hieronymus interpress bible! Bible — London 1513. GBS, sign. 1025.
124. M. T. Cicero, Tusculanarum questionum Ciceronis ad M. Brutum libri V. Venice 1546. GBS, sign. 1122.
125. Giuseppe Cappelletti, Breve corso di Storia Venezia Venice 1873. GBS, sign. I. 5284/47
126. Collage of photographs and newspaper, edited by Jewish journalists.
127. Photography of Imre Radó.
128. Photography of Károly Havas.
129. Photography of Jako Fischer.
130. Photography of Béla Schwimer.
131. Photography of Imre Vidor.
132. Photography of editorial staff „SZOMBAT“.
133. Jewish Newspaper „Szombat“ 1925 year. pr.
134. Jewish Newspaper „Israel“ 1925 year. GBS.
135. Jewish Newspaper „Israel“ 1926—27 year. GBS.
136. Klára Geréb, Window, about 1930, lithography 33,5x22 cm without signature. GMS, U—338.
137. Henrich Aczel. Portrait of two boys, 1905. oil on the linen 63,5x79 cm without signature. GMS, U—443.
138. Photography of soccer players „Sand“ 1933—34 year. pr.
139. Photography of soccer players Hakoah 1928 year. pr.
140. Photography of token Sand. pr.
141. Honorary of card Hakoah. pr.
142. Honorary card Sand. pr.
143. Photography of token Hakoah. pr.
144. Photography of wrestling club Hakoah. pr.
145. Photography of — hazena-type of girl's ball game Sand. pr.
146. Photography of Lili Schreger Tennis Representative of Yugoslavia. pr.
147. Photography of trophy bicycle and motorcycle club Sand. pr.
148. Letter by which is to be certified that David Schächter wrestler from „Hakoah“ took part on Balkaniade in the year 1933. JIM, 4296
149. Photography of József Harthman with the transitional cup in tennis 1928. pr.
150. Photography Magda Schreier — hazena-girls's ball player of Sand. pr.
151. Photography Mihály Hecht, founder, manager and soccer player Sand. pr.
152. Chart of population according the nationalities on the territory Community Subotica. IAS, F:273.10.50/1934.
153. Graph of numbers of Jewish people in Subotica, according the register of inhabitants.
154. Birth certificate of Adolf Klein. IAS, F:57.555/1934.
155. Certificate about the citizenship Dr. Nikola Singer. IAS, F:57.550/1935.
156. Passport Dr. Matija Bruk 1919 year. pr.
157. Passport Dr. Matija Bruk 1937 year. pr.
158. Passport Dr. Mirko Blumić 1936 year. pr.
159. Photography of Adolf Singer, communist, killed 18. 11. 1941 year from the Hungarian Fascists. IAS, F:176.62.139.
160. Photography of the hostage from Subotica 1941 year. IAS, F:176.4.58.
161. Photography of compulsory attendance of hostage from Subotica. IAS, F:176.61.44.
162. Poster of calling the Jewish to announce into worker's battalion. GMS, I—2141.
163. Photography of forced labor in Kupusina 1942 year.
164. „Military book“ from the forced labor of Laszlo Halász. pr.
165. Document about the throwing out Dr. Matija Bruk from the Civil Casino. pr.
166. Poster about taking away the land of the Jews. IAS, F:60.XX 1842/1944.
167. Prayer book and spectacles of Dr. Matija Bruk. pr.
168. A. Grim, Woman's portrait, 1871. oil on the linen 78x62,5 cm signature right down. Grim A. 1871. JOS.
169. A. Grim. Man's portrait, 1871 oil on the linen 78x62,5 cm. JOS.
170. Unknown author. Portrait Rozalia Vajcenfeld about 1885 oil on the line, 97x70 cm without signature. pr.
171. Unknown author. Portrait Adolf Vajcenfeld about 1885 oil on the linen 97x70 cm without signature. pr.
172. Photography of the old Synagogue in Subotica.
173. Mizrah. JIM, inv. No. 534.
174. Seder Plate. JIM, inv. No. 437.
175. Seder Plate. JIM, inv. No. 292.
176. Saturday-Sabat-plate. JIM, inv. No. 466.
177. Menora. JIM, inv. No. 192.
178. Rabbi caps from Dr. Bernhat Singer. JIM, inv. No. 531.
179. Chanukia. JOS.
180. Photography of the Synagogue in Subotica.
181. Seder Plate. JOS.
182. Blanket for Mazot. JIM, inv. No. 532.
183. Hagadah. pr.
184. Megilat Ester. JIM, inv. No. 536.
185. Photography inside of Synagogue in Subotica.
186. Tora. JOS.
187. Menora in the Synagogue in Subotica.

Charter of honour with the medal Memorial Center Jad Vase in Jerusalem awarded to the people in Subotica who saved and protected Jewish children from Holocaust.

Receivers — righteous people:

Lujza Milharčić—Vlahović
Bela and Katarina Kudlik
Istvan and Ana Mačasović
Laslo and Julija Szagmeiszter.

СКРАЋЕНИЦЕ:

ГБС — Градска библиотека Суботица
ГМС — Градски музеј Суботица
ИАС — Историјски архив Суботица
ЈИМ — Јеврејски историјски музеј Београд
ЈОС — Јеврејска општина Суботица

Фондови и збирке у Историјском архиву у Суботици:

Ф:2 — Магистрат Слободног краљевског града Суботице. Градско начелство 1850—1860.
Ф:18 — Збирка плаката 1848—1980.
Ф:32 — Уред великог жупана 1872—1918.
Ф:47 — Сенат града Суботице 1919—1941.
Ф:57 — Среско начелство Суботице 1934—1941.
Ф:60 — Градско начелство Слободног краљевског града Суботице 1941—1944.
Ф:176 — Збирка материјала о радничком и народно ослободилачком покрету Суботице 1918—1945.
Ф:235 — Удружење трговаца и индустријалаца — Суботица 1899—1932.
Ф:272 — Магистрат Слободног краљевског града Суботице 1779—1849.
Ф:273 — Збирка пројеката 1844—1964.

SKRAĆENICE:

GBS — Gradska biblioteka Subotica
GMS — Gradski muzej Subotica
IAS — Istorijski arhiv Subotica
JIM — Jevrejski istorijski muzej Beograd
JOS — Jevrejska opština Subotica

Fondovi i zbirke u Istorijском архиву u Subotici:

F:2 — Magistrat Slobodnog kraljevskog grada Subotice. Gradsko načelstvo 1850—1860.
F:18 — Zbirka plakata 1848—1980.
F:32 — Ured velikog župana 1872—1918.
F:47 — Senat grada Subotice 1919—1941.
F:57 — Sresko načelstvo Subotica 1934—1941.
F:60 — Gradsko načelstvo Slobodnog kraljevskog grada Subotice 1941—1944.
F:176 — Zbirka materijala o radničkom i narodnooslobodilačkom pokretu Subotice 1918—1945.
F:235 — Udruženje trgovaca i industrijalaca — Subotica 1899—1932.
F:272 — Magistrat Slobodnog kraljevskog grada Subotice 1779—1849.
F:273 — Zbirka projekata 1844—1964.

RÖVIDÍTÉSEK:

VKSZ — Városi Könyvtár, Szabadka
VMSZ — Városi Múzeum, Szabadka
TLSZ — Történelmi Levéltár, Szabadka
ZSTM — Zsidó Történelmi Múzeum, Belgrád
ZSHKSZ — Szabadkai Zsidó Hitközség
m.t. — magántulajdon

A szabadkai Történelmi Levéltárban elhelyezett gyűjtemények és állományok:

F:2 — Szabadka, Szabad Királyi Város Magisztrátusa, Városi Elöljáróság 1850—1860.
F:18 — Plakátgyűjtemény 1848—1980
F:32 — Főispáni Hivatal
F:47 — Szabadka város Szenátusa
F:57 — Szabadka Járási Elöljáróság 1934—41.
F:60 — Szabadka, Szabad Királyi Város elöljárósága 1941—44.
F:176 — Szabadka népfelszabadító és munkásmozgalmi anyagának (1918—1945) gyűjteménye
F:235.32 — Kereskedők és gyárosok Egyesülete — Szabadka 1899—1932
F:272 — Szabadka, Szabad Királyi Város Magisztrátusa 1779—1849
F:273 — Projektum gyűjtemény 1844—1964

ABBREVIATION

GBS — Town Library Subotica
GMS — Town Museum Subotica
IAS — Historical Archive Subotica
JIM — Jewish Historical Museum Belgrade
JOS — Jewish Community Subotica

Funds and Collections in Historical Archive in Subotica:

F:2 — Free King Town of Subotica Town Chief — 1850—1860
F:18 — Collection of Posters 1848—1980
F:32 — State Office 1872—1918
F:47 — Town Senate of Subotica 1919—1941
F:57 — District State of Subotica 1934—1941
F:60 — District State Free Royal Town Subotica 1941—1944
F:176 — Collection materials about the worker's and national liberation movement Subotica 1918—1945
F:235 — Association of Tradesmen and Industrialists Subotica 1899—1932
F:272 — City Administration Free Royal Town Subotica 1779—1849
F:273 — Collection of projects 1844—1964.

Списак приватних лица која су позајмила предмете за реализацију изложбе

Мира Адана Полак — Београд
Густав Блумић — Суботица
Мирко Вајценфелд — Суботица
Др Ела Теречик Микунка — Београд
Мира Пољакović — Суботица
Ласло Илин — Суботица
Катарина Кудлик — Суботица
Ласло и Јулијана Сagmaјстер — Суботица
Јудита Сендrei рођ. Брук — Суботица
Томи Халброр — Суботица
Марија Чилаг — Суботица

Сарадници на изложби:

Ева Бајант, библиограф Градске библиотеке
Горан Билић, конзерватор-ресторатор Градског музеја
Гавра Будишин, кустос етнолог Градског музеја
Геа Ваш, самостални стручни сарадник Међуопштинског завода за заштиту споменика културе
Бела Дуранци, историчар уметности у пензији
Ладислав Илин, истраживач, власник личне збирке
Ержебет Ковач, сарадник Матићне службе Градске библиотеке
Жујана Кункин, виши библиотекар старе и ретке књиге Градске библиотеке
Стеван Маčković, архивиста Историјског архива
Ласло Мађар, архивиста Историјског архива
Мр Милка Микунка, музејски саветник Градског музеја
Нимрод Немет, фотограф Градског музеја
Гашпар Улмер, архивиста у пензији
Бранислава Шaди, кустос историчар уметности Градског музеја

Privatna lica koja su pozajmila predmete za realizaciju izložbe

Adanja — Polak Mira — Beograd
Gustav Blumić — Subotica
Marija Čilag — Subotica
Tomi Halbror — Subotica
Laslo Ilin — Subotica
Katarina Kudlik — Subotica
Dr Ela Terečik Mikuška — Beograd
Mira Poljaković — Subotica
Sagmaister Laslo i Julijana — Palić
Judita Sendrei rod. Bruk — Subotica
Mirko Vajcenfeld — Subotica

Saradnici na izložbi:

Eva Bažant, bibliograf Gradske biblioteke
Goran Bolić, konzervator-restaurator Gradskog muzeja
Gavra Budišin, kustos etnolog Gradskog muzeja
Bela Duranci, istoričar umetnosti u penziji
Ladislav Ilin, istraživač, vlasnik lične zbirke
Eržebet Kovač, saradnik Matićne službe Gradske biblioteke
Žužana Kunkin, viši bibliotekar stare i retke knjige Gradske biblioteke
Stevan Mačković, arhivista Istorijskog arhiva
Laslo Madar, arhivista Istorijskog arhiva
Mr Milka Mikuška, muzejski savetnik Gradskog muzeja
Nimrod Nemet, fotograf Gradskog muzeja
Branislava Šadi, kustos istoričar umetnosti Gradskog muzeja
Gašpar Ulmer, arhivista u penziji
Geza Vaš, samostalni stručni saradnik Međuopštinskog zavoda za zaštitu spomenika kulture

The list of persons who lend objects for finalization of this exhibition

Adanja Mira—Polak — Beograd
Gustav Blumić — Subotica
Marija Čilag — Subotica
Tomi Halbror — Subotica
Kudlik Katerina — Subotica
Laslo Ilin — Subotica
Dr Ela Terečik Mikuška — Beograd
Mira Poljaković — Subotica
Laslo i Julijana Sagmajster — Palić
Judita Sendrei rod. Bruk — Subotica
Mirko Vajcenfeld — Subotica

Colaborants of the exhibition

Eva Bažant, Town Library-librarian
Goran Bolić restorator and conservationist of Town Museum
Gavra Budišin, — Museum Custodian and Ethnologist
Bela Duranci, Art-historian, retired
Ladislav Ilin, researcher, owner of collection
Eržebet Kovač, colāborant in Town Library
Žužana Kunkin, High School Librarian for old and rare books of Town Library
Stevan Mačković, archivist from the Historical Archive
Laslo Madar, archivist from the historical archive
Mr. Milka Mikuška, Museum Adviser of the Town Museum
Nimrod Nemet Photographer of the Town Museum
Branislava Šadi, Custodian, Art historian of the Town Museum
Gašpar Ulmer, retired archivist
Geza Vaš, Expert Adviser of Community Institute for Monument and culture protection

Magánszemélyek, akik a kiállítás létrehozásához tárgyakat kölcsönöztek:

Adanja—Polak Mira — Belgrád
Blumić Gustav — Szabadka
Csillag Mária — Szabadka
Halbror Tomi — Szabadka
Ilin László — Szabadka
Kudlik Katalin — Szabadka
dr Mikuska Töröcsik Ella — Belgrád
Poljaković Mira — Szabadka
Szagmeiszter László és Júlia — Palics
Szendrei Bruck Judit — Szabadka
Vajcenfeld Mirko — Szabadka

A kiállítás létrehozásában részt vettek:

Bažant Eva, a Városi Könyvtár bibliográfusa
Bolić Goran, a Városi Múzeum restaurátor-konzervátora
Budišin Gavra, a Városi Múzeum néprajzi custos-a
Duranci Bela, nyugdíjas művészettörténész
Ilin László, kutató, személyes gyűjtemény tulajdonosa
Kovács Eržebet, a Városi Könyvtár Központi Szolgálatának munkatársa
Kunkin Zsuzsanna, a Városi Könyvtár, régi, ritka könyvek könyvtárosa
Mačković Stevan, a Történelmi Levéltár levéltárosa
Magyar László, a Történelmi Levéltár levéltárosa
Mr Mikuška Milka, a Városi Múzeum múzeumi tanácsosa
Német Nimród, a Városi Múzeum fényképésze
Šadi Branislava, a Városi Múzeum művészettörténész custos-a
Ulmer Gáspár, nyugdíjas levéltáros
Vass Géza, a Községi Műemlékvédő Intézet önálló szakmunkatársa

ИЗЛОЖБА: СПОМЕН НА СУБОТИЧКЕ ЈЕВРЕЈЕ
 ИЗДАВАЧ: ГРАДСКИ МУЗЕЈ СУБОТИЦА
 ОДГОВОРНИ УРЕДНИК: Мр МИЛКА МИКУШКА
 СТРУЧНО МИШЉЕЊЕ: МИЛИЦА МИХАИЛОВИЋ
 Директор Јеврејског историјског музеја Београд
 АУТОР ИЗЛОЖБЕ: МИРКО ГРЛИЦА
 КОНЗЕРВАТОРСКО-РЕСТАУРАТОРСКИ РАДОВИ: ГОРАН БОЛИЋ
 ФОТОГРАФИЈА: НЕМЕТ НИМРОД
 ПРЕВОД НА МАЂАРСКИ: УРБАН Ф. ГАБОР
 ПРЕВОД НА ЕНГЛЕСКИ: МЕЗЕЈ ЈЕЛЕНА
 ЛЕКТОР: ЛАЗА МЕРКОВИЋ
 ТЕХНИЧКО УРЕЂЕЊЕ: ФЕЗЕ ПАВЛЕ
 ТИРАЖ: 500 ПРИМЕРАКА
 ШТАМПА: „МИНЕРВА“, СУБОТИЦА, 1994.

IZLOŽBA: SPOMEN NA SUBOTIČKE JEVIJE
 IZDAVAČ: GRADSKI MUZEJ SUBOTICA
 ODGOVORNI UREDNIK: Mr. MILKA MIKUŠKA
 STRUČNO MIŠLJENJE: MILICA MIHAILOVIĆ Direktor Jevrejskog
 istorijskog muzeja Beograd
 AUTOR IZLOŽBE: MIRKO GRLICA
 KONZERVATORSKO-RESTAURATORSKI RADOVI: GORAN
 BOLIC
 FOTOGRAFIJA: NEMET NIMROD
 PREVOD NA MADARSKI: URBAN F. GABOR
 PREVOD NA ENGLISKI: MEZEJ JELENA
 LEKTOR: LAZA MERKOVIC
 TEHNIČKO UREDENJE: FEZE PAVLE
 TIRAŽ: 500 PRIMERAKA
 ŠTAMPA: „MINERVA“, SUBOTICA, 1994.

EXHIBITIONS: REMEMBRANCE FOR JEWISH PEOPLE IN
 SUBOTICA
 PUBLISHER: TOWN MUSEUM SUBOTICA
 RESPONSIBLE EDITOR: Mr. MILKA MIKUŠKA
 SKILLFULL OPINION: MILICA MIHAILOVIĆ Manager of Jewish
 Historical Museum Beograd
 AUTHOR OF THE EXHIBITION: MIRKO GRLICA
 CONSERVATIONAL AND RESTORATIONAL WORKS: GORAN
 BOLIC
 PHOTOGRAPHIES: NEMET NIMROD
 TRANSLATION ON HUNGARIAN: URBAN F. GABOR
 TRANSLATION ON ENGLISH: MEZEJ JELENA
 LECTOR: LAZA MERKOVIC
 TECHNICAL EDITOR: FEZE PAVLE
 PRINTED COPIES: 500 PIECES.
 PRINTED IN: „MINERVA“, SUBOTICA, 1994.

KIÁLLÍTÁS: A SZABADKAI ZSIDÓSÁG EMLÉKÉRE
 KIADÓ: VÁROSI MÚZEUM SUBOTICA
 A KIADÁSÉRT FELEL: MR MIKUSKA MILKA
 SZAKVÉLEMÉNY: MILICA MIHAILOVIĆ, a Belgrádi Zsidó
 Történelmi Múzeum igazgatója
 A KIÁLLÍTÁS SZERZŐJE: GRLICA MIRKO
 KONZERVÁTOR-RESTAURÁTORI MUNKÁK: BOLIC GORAN
 FÉNYKÉPEK: NÉMETH NIMRÓD
 MAGYAR FORDÍTÁS: URBÁN F. GÁBOR
 ANGOL FORDÍTÁS: MEZEJ JELENA
 LEKTOR: MERKOVIC LAZAR
 TEHNIKAI SZERKESZTŐ: FŐZŐ PÁL
 PÉLDÁNYSZÁM: 500 PÉLDÁNY
 KÉSZÜLT: A SZABADKAI „MINERVA“ NYOMDÁBAN, 1994.